

Juho Sorri

”Häipyneet ovat nyttemmin isänmaalliset sotavalheet”

Kuutosten puheenvuorot eduskunnassa 1944 – 1945

Suomen historian pro gradu -
tutkielma

Historian ja etnologian laitos

Jyväskylän yliopisto

Joulukuu 2020

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Juho Sorri	
Työn nimi – Title ”Häipyneet ovat nyttemmin isänmaalliset sotavalheet” Kuutosten puheenvuorot eduskunnassa 1944 – 1945	
Oppiaine – Subject Suomen historia	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Joulukuu 2020	Sivumäärä – Number of pages 49
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkin työssäni kuutosten eduskuntaryhmän puheenvuoroja eduskunnassa v. 1944 – 1945. Heidän eduskuntapuheenvuorojen tulkinnassa keskityn siihen, miten he käyttävät niissä historiaa. Tämä on osa heidän politisointiretoriikkaa, millä he pyrkivät jälkiviisaasti politisoimaan Suomen sota-ajan päätöksenteon. Näistä heidän historian tulkinnoista rakennan tulkintaa kuutosten käyttämästä historiapolitiikasta. Tarkoitan työssäni käyttämälläni historiapolitiikka-käsitteellä sitä, miten he tulkitsevat ja käyttävät tulkintojaan historiasta poliittisten tavoitteidensa saavuttamiseen. Puheenvuoroissaan kuutokset tuomitsevat voimakkaasti sodan ajan pakotetun ja näennäisen yhtenäisyyden. He vaativat sotavuosien poikkeussäädösten kumoamista ja virheellisen politiikan tuomitsemista. He väittivät, että Suomi on hävinnyt sodan ja on fasistien liittolainen.</p> <p>Osana heidän toimintansa ymmärtämistä selvitän, miten uudessa poliittisessa tilanteessa he rakensivat uusia merkityksiä vakiintuneille käsitteille. Esimerkiksi isänmaallisuudesta he esittelivät uusia tulkintoja. Kuutosten historiapolitiikan tutkiminen tuo esiin vasemmiston keskinäisen kamppailun työväestön sydämistä. Tämä käy ilmi asioista, joista he puhuivat eduskuntapuheenvuoroissaan. Puheenvuoroissaan kuutokset väittelivät muutaman kerran tiukasti SDP:n kansanedustajien kanssa. Värikkäimpiä puheenvuoroja olivat ne kun kuutokset puhuvat katkerasti vankeusajastaan. Nämä puheenvuorot voi ymmärtää niin katkeruuden ilmaisuna kuin laajempaan kamppailuna SDP:n suunnasta ja politiikasta.</p> <p>Kuutokset toivat eduskuntakeskusteluun lakialoitteet rauhansopimuksena sotasyllisten tuomitsemisesta sekä esittivät sota-aikana Neuvostoliiton hyväksi toimineiden armahtamista. Nämä kuutosten toimet oli suunnattu SDP:n enemmistöä vastaan. Pääministeri Paasikiven vastaus kuutosten sotasyllisyysaloitteeseen vaikutti Väinö Tannerin eroamiseen eduskunnasta. He myös toistivat Paasikiven vetoamusta ”uusista kasvoista” politiikkaan ennen v. 1945 eduskuntavaaleja. Samalla he tekivät vaalityötä SKDL:lle ja pyrkivät vastakkainasetteluun, missä toisella puolella olisi ”demokraatit” eli laitavasemmistolle myötämieliset ja toisella puolella ”fasistit”. Laitavasemmisto ei todellisuudessa ollut näin yksimielinen kuin julkisuudessa annettiin ymmärtää. Esimerkiksi kuutosten johtaja Wiik joutui sivuun SKDL:n johdosta.</p>	
Asiasanat – Keywords: Eduskunta, Historiapolitiikka, SDP, kuutokset, parlamenttihistoria, politisointiretoriikka, rauhaan paluu	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopiston kirjasto, JYX-julkaisuarkisto	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Kuutosten paluu	1
1.2 Rauhankriisin kuohuissa. Yhteiskunnan tilanne syksyllä 1944	6
1.3 Aiempi tutkimus	8
1.4 Tutkimuskysymykset ja menetelmät	11
1.5 Tutkimusaineisto	15
2 KUUTOSTEN PALUU EDUSKUNTAAN	16
2.1 Kuutosten ryhmä. Demokratian sankarit – fasisien vallan haastajat	16
2.2 Mistä aiheista kuutoset puhuivat?	20
2.3 Kuutosten tekemät kirjalliset kysymykset	26
3 ”KEHDANNEET OLLA OIKEASSA, KUN TOISET OVAT OLLEET VÄÄRÄSSÄ” - KUUTOSTEN RETORIIKASTA	28
3.1 Sasu Punasen taistelu ”demokratiasta”	29
3.2 Wiikin tulkinta sodasta	33
4 TAISTELU TYÖVÄESTÖN SYDÄMISTÄ – KUUTOSET JA SDP	38
4.1 Tanner tähtäimessä	38
4.2 Vaalityötä eduskunnassa – Sotaan syylliset pois ja ”uudet kasvot” tilalle	42
4.3 SKDL:n tavoitteet ja toiminnan ristiriidat	46
5 PÄÄTÄNTÖ	48
LÄHTEET	50
TUTKIMUSKIRJALLISUUS	50

1 JOHDANTO

1.1 Kuutosten paluu

Syksyllä 1944 Suomi oli muuttumassa. Väli­rauhansopimuksen allekirjoittamisen jälkeen, Neuvostoliiton vaatimuksesta, jatkosodan aikana vankeudessa olleet kansanedustajat palasivat eduskuntaan. Nämä kuusi vankeudesta vapautunutta kansanedustajaa olivat Yrjö Räisänen, Karl Harald Wiik, Mikko Ampuja, Väinö Meltti, Kaisu-Mirjami Rydberg ja Cay Sundström. Kuutosiin kuului myös eduskunnan ulkopuolinen Johan Helo, joka nousi marraskuussa 1944 Paasikiven II hallituksen ministeriksi. Eduskuntaan palattuaan he jatkoivat omana kuutosten eduskuntaryhmänä. Nämä kansanedustajat oli jatkosodan alussa vuonna 1941 tuomittu maanpetoksen valmistelusta. Kansanedustajan tehtävä vaihtui ankariin vankeusolosuhteisiin. Esimerkiksi kuutosten eduskuntaryhmän johtajan K.H. Wiikin terveys oli kärsinyt vankeudessa pahentuneesta keuhkotaudista ja laihtumisesta.¹ Näihin vankeusolosuhteisiin he usein palasivat toistuvasti eduskuntakeskusteluissa.

”Häipyneet ovat nyttemmin isänmaalliset sotavalheet”²

Näin kuvasi kuutosten eduskuntaryhmän kansanedustaja Karl Harald Wiik puheenvuorossaan Suomen poliittista ilmapiiriä, keskellä valtion vuoden 1945 budjetin eduskuntakäsittelyä 11.12.1944. Tämä sitaatti kuvaa osuvasti kuutosten käsitystä Suomen poliittisista voimasuhteista syksyllä 1944. Eduskunnassa he pyrkivät haastamaan muut kansanedustajat toistuvasti. Kuutoset puheenvuoroissaan esittivät edustavansa todellista muutosta sota-ajan vuosiin. Tässä eduskuntakeskustelussa ei käsitelty vain valtion ensi vuoden tuloja ja menoja, vaan nyt eduskunnassa kamppailtiin päättyneen sodan tapahtumien tulkinnoista ja niiden uudelleen arvioinneista. Wiik kuvasi Suomen tilannetta puheenvuorossaan:

*”Ja kun nyt silmäillään menneitä vuosia, jää ainoaksi myönteiseksi saavutukseksi tällä alalla joukko kokemuksia, jotka nekin ovat kalliisti ostettu. Häipyneet ovat nyttemmin isänmaalliset sotavalheet. Jos joku niitä erehtyy käyttämään, (---), niin sitä valitetaan myöskin niissä piireissä, jotka itse ovat olleet mukana niitä käyttämässä.”*³

1 Tuomioja (1982) s. 340-341: Kuutosten vankeusolosuhteisiin oli vaikuttanut mm. Ruotsista kerätty vetoisuus.

2 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Wiik).

3 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Wiik).

Tämä oli Wiikin ensimmäinen puheenvuoro eduskunnassa. Tällä puheenvuorolla Wiik pyrki osoittamaan, että muiden poliittisten puolueiden käyttämät tulkinnat sodasta olivat vain ”isänmaallisia sotavalheita”. Eduskunnassa heidän vastustajansa muodostivat ”rytiläis-tannerilaisen Suomen”⁴, mikä oli täynnä demokratian vastustajia. Heidän kielenkäytössään sana demokratia sai uuden merkityksen. Laitavasemmiston kielenkäytössä demokraatti-sanalla tarkoitettiin laveasti Neuvostoliitolle ystävällisiä tai suppeammin laitavasemmistoa.⁵

Wiik käytti puheenvuorossaan hyvin mahtipontista kieltä tuomitessaan edellisten vuosien politiikan: ”*Historian jumalatar ei rankaise kaikkia asioita samalla nopeudella, toisinaan hän panee jonkin asian pöydälle. (---) Historian tuomio tästä valtioteosta (jatkosodasta) on nyt annettu.*”⁶ Näitten puheenvuorojen avulla vasemmistososialismia edustaneet kuutoset hyökkäsivät voimakkaasti sodanaikaisia poliitikkoja vastaan. Tässä puheenvuorossa Wiik hyvin mahtipontisesti julisti Suomen sodanaikaisen politiikan vääräksi ja osoitti uuden politiikan välttämättömyyden. Puheenvuoroissaan kuutoset pyrkivät osoittamaan myös oman sodan aikaisen toimintansa moraalista yliveritaisuutta. Esimerkiksi:

*”he (kuutoset ja muut sodan aikana vangitut) ovat vakaumuksensa mukaisesti esiintyneet maamme puolesta ja kehdanneet olla oikeassa, kun toiset on olleet väärässä.”*⁷

Eduskunnassa he argumentoivat edustavansa rauhaa, demokratiaa ja yhdistyneitä kansakuntia, sekä heitä vastustavat poliitikot olivat tämän tulkinnan mukaan fasisteja ja Hitlerin liittolaisia. Käsite ”fasismi” ymmärrettiin eri tavoin laitavasemmiston kuin oikeiston ja sosialidemokraattien piirissä. Oikeisto ja sosialidemokraatit ymmärsivät käsitteen kirjaimellisesti, kun taas laitavasemmiston tulkinnassa ”fasismi” ymmärrettiin laajasti. Tämä käsitteiden uudelleen tulkinta oli yleistä laitavasemmiston kielenkäytössä. Lauri Haatajan mukaan laitavasemmisto luotti siihen, että Neuvostoliitto voimallaan vaikuttaisi siihen, että heidän tulkinnat voitaisivat. Näillä tulkinnoilla pyrittiin rakentamaan vastakkainasettelua, missä äänestäjät olisivat joutuneet valitsemaan ”demokratian” tai ”fasismin” väliltä. Tähän heidän käyttämään retoriikkaan palaan tarkemmin luvussa kolme. Kuutosten kritiikin kohteina olevat poliitikot olivat näissä keskusteluissa pääasiassa hiljaa, muutamaa tiukkaa sanailua lukuun ottamatta. Nämä keskustelut ovat kuin oppikirjaesimerkkejä historiapolitiikasta, missä tietoisesti ja valikoiden rakennetaan historian

4 Vapaa Sana 18.12.1944 (Anna ja K.H. Wiik).

5 ”Demokraatti” käsitteen merkityksestä. Esim. Haataja (1986) s. 21-23. ”Demokratia” sana tulkittiin eri tavoin porvaris-sosialidemokraattien, kuin laitavasemmiston piirissä.

6 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Wiik).

7 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Wiik).

tapahtumista oikeutusta omalle toiminnalle ja kiistellään siitä, kenellä on valta tulkita historiaa. Samalla nämä osoittavat hyvin tietoista käsitteiden uudelleen tulkintaa.⁸

Kuutoset pyrkivät esittämään eduskunnassa vakiintuneille käsitteille, kuten ”isänmaallinen” tai ”demokratia” uusia Neuvostoliitolle ja laitavasemmistolle edullisia tulkintoja. Nämä eduskuntapuheenvuorot olivat heille keino tuoda viestiään julkisuuteen. Tulkitsen, ettei näitä puheenvuoroja puhuttu vain salissa muille kansanedustajille. He puhuivat Suomen tärkeimmällä puheenvuoroareenalla muuttaakseen niin tulevaisuutta kuin tulkintaa menneisyydestä. Tästä puheenvuorojen symbolisesta sisällöstä esimerkkinä: Wiik puhui eduskunnassa 11.12.1944 historian jumalattaren antamasta tuomiosta. Syksyllä 1944 julkisessa keskustelussa esillä olleet tulkinnat lähihistoriasta olivat edelleen viranomaisten kontrollissa laitavasemmiston lehtiä lukuun ottamatta. Näissä kuutosten puheenvuoroissaan esittämissä historian tulkinnoissa Suomea käsiteltiin sodan hävinneenä osapuolena ja fasistien liittolaisena. Tämä poikkeaa muusta julkisesta retoriikasta.⁹

Kuutoset olivat eduskunnassa erotettu SDP:n eduskuntaryhmästä vuonna 1940. Tosin Väinö Meltti erotettiin vasta toukokuussa 1941 hänen noustuaan eduskuntaan helmikuussa 1941. Kuutosten johtajat Wiik ja Räisänen olivat toimineet vuosia SDP sisäisenä puolueoppositiona ja vastustaneet puolueen puheenjohtaja Väinö Tannerin poliittista linjaa. Syynä heidän puolueesta erottamiseen oli puolueenjohtajan arvostelun lisäksi Kimmo Rentolan mukaan pelko siitä, että vasemmistososialistit voisivat esiintyä sosialidemokraatteina, jos Neuvostoliitto toimisi samoin kuin Viron kanssa. Vuonna 1940 Räisänen ja Wiik perustivat Vapaa Sana -lehden, josta muodostui myös laitavasemmiston äänenkannattaja. Räisänen ja Rydberg olivat toimineet aikaisemmin toimittajina Suomen sosialidemokraatissa ja joutuneet lehdestä erotetuksi Tannerin politiikan arvostelemisen takia. Lehden toimittajista erityisesti Rydbergillä oli Valpon epäilyjen mukaan yhteyksiä kansainvälisiin kommunisteihin. Lehti sai kohtuullisen suuren 25 000 kpl levikin. Vapaa Sana -lehti jouduttiin lakkauttamaan, koska se antoi tukea niin Neuvostoliiton Viron miehitykselle, kuin radikaalille vuoden 1940 Suomi-Neuvostoliitto-seuralle. Suomen aseman vakiinnuttua vuoden 1940 aikana Vapaa Sana -lehden julkaisu päättyi sensuuriin.¹⁰

8 Haataja (1986) s. 22-23.

9 H.K. Wiik oli koulutukseltaan filosofian maisteri ja vuosikymmenet toiminut työväenliikkeen vastuutehtävissä sekä kansanedustajana. Hän toimi SDP:n puoluesihteerinä sekä poliittisena lehtimiehenä ja päätoimittajana. Poliittisesti oman tien kulkija. Lisää Wiikistä esim. Tuomioja (1979 ja 1982) sekä (2007). Kuutosten toiminnasta pitkässä parlamentissa Karonen (2012) s. 165-172; Majander (2006) s.286-296, 299-300, 326-329.

10 Perko (1988), s. 118 ja 119, Rentola (1994),182, 255, 295- 295. Rydberg oli lähellä Ryömää ja välitti tietoa v.1941 Hertta Kuusiselle. Koivisto (2001) s. 296; Beyer-Thoma(1990) s.27-28.

Marraskuussa 1944 Vapaa Sana perustettiin uudelleen. Lehden taas ilmestyessä sen toimituksessa toimi kuutosista päätoimittajana Väinö Meltti, ja Yrjö Räisänen toimi sen toimittajana. Lehden toimitusneuvostossa toimi kuutosista Johan Helo ja Cay Sundström. Vapaa Sanan toimitussihteerinä toimi Kaisu-Mirjami Rydberg. Kaisu-Mirjami kirjoitti lehdessä mm. Utelias kysyy -pakinaa ja Mirjami-tädin lastenpalstaa. Kuutosten julkinen toiminta järjestäytyi lehden ympärille. Uudelleen perustetusta Vapaa Sana -lehdestä tuli SKDL:n äänenkannattaja ja se sai nopeasti suuren levikin. Lehden ensinumeron painos oli 60 000 kappaletta¹¹. Lehden piti todistella lukijoilleen suurta levikkiään. Esimerkiksi joulukuun 20.12.1944 ilmestyneen lehden etusivulla oli Helsingin julkisen notaarin todistus, että 29.11.1944 julkaistusta lehdestä oli otettu 75 000 kappaleen painos. Lehden ilmestymistahti oli kiivas. Uudelleen ilmestymisen 7.11.1944 jälkeen lehti ilmeisti ensin viikottain ja vuoden 1945 alusta kuutena päivänä viikossa. Kuutosten eduskuntapuheenvuoroista uutisoitiin lehdessä näyttävästi.¹²

Kuutosten palattua eduskuntaan he arvostelivat Suomen sodanaikaisia päätöksiä, mikä voidaan nähdä esim. aloitteessa sotasyllisten tuomitsemista. Katkerimmat väittelyt käytiin SDP:n eduskuntaryhmän suuntaan. Kuutoset syyttivät SDP:n puoluejohdon aktiivisuutta heidän vangitsemisestaan.¹³ Olisi vääryyttä tulkita tämä kiistely vain henkilökohtaiseksi katkeruudeksi, koska Tannerin ja sosialidemokraattien arvosteluun liittyy vahva poliittinen ulottuvuus, mihin syvennyn luvussa neljä. Kuutosten puheenvuorojen voi tulkita olevan osa poliittista kamppailua työväestön äänistä sekä paremman asetelman hakemista vuoden 1945 eduskuntavaaleihin.¹⁴ Eduskuntaan paluun jälkeen kuutoset olivat perustamassa SKDL:a marraskuussa 1944. Wiik valittiin perustamiskokouksessa SKDL:n ensimmäiseksi puheenjohtajaksi. Hänet syrjäytettiin nopeasti noin kuukauden kuluttua puolueen johdosta, kun hänen oma poliittinen linjansa poikkesi Moskovan ohjeista. Wiik olisi halunnut tehdä SKDL:stä avoimesti vasemmistososialistisen puolueen. Hänen tilalleen puolueen johtoon nousi Cay Sundström. Vuoden 1945 vaalien jälkeisessä eduskunnassa kuutosista eduskuntaan nousivat Kaisu-Mirjami Rydberg, Wiik, Yrjö Räisänen, Johan Helo ja Cay Sundström; he liittyivät SKDL:n eduskuntaryhmään.

Kuutosten puheenvuorot ovat osa sodan jälkeistä laitavasemmiston nousua, mikä herätti huolta eduskunnassa niin oikeistossa kuin sosialidemokraattien enemmistössä. Heidän poliittisen

11 Perko (1988) s. 118-121.

12 Kansalliskirjaston historiallinen sanomalehtikirjasto. Perko (1988) s. 119-121. Kaisu-Mirjami Rydbergistä: Koivisto (2001) s.287, 297-302.

13 Majander (2006) s. 299. Tanner sanoi, että kuutoset on murskattava. Tämän jälkeen Valpo pidatti heidät.

14 Räisänen viittasi useasti tuleviin vaaleihin esim. eduskuntakeskustelussa 23.3.1945. Valtioapäivät 1944 Pöytäkirjat II, 23.3.1945.

ideologiansa määrittely yksiselitteisen käsitteen alle on vaikeaa. Erkki Tuomioja määrittelee Wiikin poliittista näkemystä vasemmistososialismiksi. Käytän työssäni yksinkertaistavaa käsitettä laitavasemmisto, millä tarkoitan sekä kommunisteja, SKDL:n sosialisteja sekä SDP:n johtoon oppositiossa olleita vasemmistososialisteja. Silloin kun heidän kesken on linjaerimielisyyksiä, käytän täsmentäviä käsitteitä esimerkiksi kuvatessani Wiikin ja SKP:n erimielisyyksiä SKDL:n linjasta.

Erkki Tuomiojan ja Kimmo Rentolan mukaan kuutosista lähimpänä kommunismia oli Cay Sundström. Hänen oikeudenkäynnistään löytyi konkreettisia todisteita yhteydenpidosta Viron kommunisteihin. Tähän todistettuun yhteydenpitoon perustuvat Wiikin ja Cay Sundströmin kovat tuomiot. Kaisu-Mirjami Rydberg piti myös tiivistä yhteyttä SKP:hen ja oli ennen sotia Etsivän keskuspoliisin seurannassa epäiltynä kommunistina. Vuonna 1945 Cay Sundström sekä Kaisu-Mirjami Rydberg liittyivät SKP:seen.¹⁵

Muiden poliittisten puolueiden ollessa epätietoisia tulevaisuudesta syksyllä 1944 laitavasemmisto julisti tulevaisuuden uskoa, uudenlaista Eurooppaa vanhan raunioille. Kommunistinen puolue SKP pidettiin suljettuna ydinjoukon puolueena. Yhteiskunnan muutosta ajamaan perustettiin joukkoliikkeeksi tarkoitettu SKDL, mikä tosiasiallisesti oli pitkälti kommunistien komennossa. SKDL:n tavoitteena oli muodostaa eduskuntaan laajapohjainen kansanrintama, joka määräenemmistön avulla voisi muuttaa poliittista järjestelmää. Puolueen johdon tavoitteena oli, että sosialistista Suomea lähdettäisiin rakentamaan ainakin muodollisesti parlamentaarisen järjestelmän avulla. SKDL:ään liittyi SKP-puolue sekä SDP:n vasemmistoryhmiä, mutta toivottua laajaa työväen ja maalaisliiton yhteisrintamaa ei saavutettu. SKDL:n ydinjoukon muodostivat jatkosodan ajan vangittuna olleet kommunistit ja kuutoset. SKDL:n liittyi vain muutama SDP:n oppositiososialisti. SKDL:n kansansuosioita vaikeutti kommunistien voimakas poliittinen ideologia, vieraaksi koettu retoriikka ja aggressiivinen toiminta. Tässä tilanteessa käytiin myös kielellistä kamppailua sanojen merkityksistä.¹⁶ Kommunistien ääri vasemmistoisien laidan pettymykseksi Neuvostoliitto ei halunnut aseellista vallankumousta, eikä Suomen kommunistien voimat siihen ilman Neuvostoliiton panssareita riittäneet. Rentolan mukaan Suomen tulevaisuuden kannalta oli ratkaisevaa, että rauhan

15 Tuomioja (1982) s., Rentola(1994) s. , Koivisto (2001) s.283.

16 Auvinen, Holmila & Lehtimäki (2015) s.221-227, 232-234. Julkisessa keskustelussa ääri vasemmisto haastoi oikeiston tulkinnan itsenäisyydestä. Oikeisto ja SDP vastasivat tähän korostamalla Suomen pohjoismaisuutta ja Neuvostoliiton kanssa hyviä suhteita sekä kehittämällä Suomen historiasta vähemmän sotaisia tulkintoja. Esim. Runebergin Saarijärven Paavon – suomalaisen ”kansanluonteen” kuvaajana. Holmila & Mikkonen (2015) s.109-111,128. Kommunistien roolin laajenemisen kannalta keskeistä oli historian ja tärkeiden käsitteiden esim. demokratian uudelleen määrittely.

solmivat samat vallanpitäjät, jotka olivat sotaan lähteneet. Suomesta myös puuttui laaja kommunistien johtama vastarintaliike.¹⁷

Neuvostoliiton voimat oli suunnattu Euroopan tulevaisuuden ratkaisemiseen. Suomi oli syrjässä ja sodan jälkeen puna-armeijan käyttö Suomessa olisi voinut kiristää suhteita Yhdysvaltoihin. Neuvostoliiton strategiassa Suomi oli osa Pohjoismaita. Neuvostoliiton liian aggressiivinen toiminta Suomessa saisi muut Pohjoismaat, erityisesti Ruotsin, hakeutumaan Yhdysvaltojen liittolaisiksi. Laitavasemmisto asetti suuria odotuksia SKDL-puolueen menestymiseen ja puolue saavuttikin menestystä maaliskuun 1945 eduskuntavaaleissa. Tulkitsen kuutosten puheenvuoroja myös mielenkiintoisena osana tätä vaalikamppailua.¹⁸

Laitavasemmiston tulkinnan mukaan he olivat jo vallassa saavuttaessaan hallitusaseman marraskuussa 1944. Paasikiven II hallitukseen tuli ministereiksi kuutoslainen Johan Helo ja SKP:n Yrjö Leino. Ennen kevään 1945 vaaleja SKDL, SDP ja Maalaisliitto tekivät ns. kolmen suuren sopimuksen, minkä piti johtaa Suomen ”demokratisointiin”. Sopimuksessa oli mm. vaatimukset virkamiesten erottamisesta ja osittaisesta sosialisoinnista. SKDL:n pettymykseksi sopimuskumppanit Paasikiven aktiivisella tuella viivyttelivät ja estivät sopimuksen toteuttamisen. Osmo Jussila kuvaa kirjassa *Miksi Suomesta ei tullut kansandemokratiaa* seikkaperäisesti Paasikiven jarrutus-taktiikkaa virkamiesten erottamiskysymyksessä. Moskovan ohjeet estivät SKDL:a luopumasta jo saavutetuista asemista. Suomen ”demokratisointi” ei edennyt laitavasemmiston toivomalla tavalla.¹⁹

1.2 Yhteiskunnan tilanne syksyllä 1944

”Joudumme ilmeisesti ainakin muutaman vuoden elämään ns. rauhankriisiä” ja ”Niissä epävarmoissa oloissa, jossa nyt vain kolme viikkoa välirauhan sopimuksen teon jälkeen elämme ja kun tulevaisuutemme toistaiseksi on mitä suurimmassa määrässä hämärän peitossa, ei talousarviolla ole täyttä merkitystä”²⁰

17 Rentola (1994) s. 455-456, 495-497. Holmila & Mikkonen (2015) s 110, 128-138.

18 Holmila & Mikkonen (2015) s.138-143 .

19 Jussila (1990) s. 125-146. Virkamiesten puhdistaminen toteutettiin Valpossa, mutta sitä ei lainsäädännön sekä Paasikiven aktiivisen jarruttamisen ja vastustamisen takia saatu muutetua. Ns. Punainen Valpo laati listoja taantumuksellisista virkamiehistä.

20 Valtionvarainministeri Onni Hiltunen (sdp.) Otteet valtion vuoden 1945 budjetin esittelypuheesta eduskunnalle Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 9.10.1944.

Valtiovarainministeri Onni Hiltusen puheenvuoro kuvasi eduskunnan ilmapiiriä lokakuussa 1944. Sota Neuvostoliittoa vastaan oli päättynyt välirauhansopimukseen. Sota idässä oli päättynyt ja Lapissa aloitettiin Neuvostoliiton vaatimuksesta taisteluita saksalaisia vastaan. Suursodan taistelut jatkuivat Keski-Euroopassa ja koko Euroopan tulevaisuus näytti epäselvältä. Neuvostoliiton suunnitelmia ei tiedetty, eikä sitä, olisiko Suomen tulevaisuus sosialistinen. Huoli ja pelko Suomen asemasta välittyivät eduskunnan keskusteluihin syksyllä 1944²¹. Suomessa oli seurattu Baltian maiden sosialisointia vuosina 1939 – 1940 ja syksyllä 1944 pelättiin olisiko vastaava edessä Suomessakin. Oikeiston pelkoa lisäsi Neuvostoliiton valvontakomission puheenjohtaja Andrei Ždanov, joka oli vastannut Baltian maiden liittämisestä Neuvostoliittoon vuonna 1940. Suomen valtiollinen asema ei tuntunut vakaalta.²²

Poliittinen tilanne oli muuttunut. Yhteiskunnan palaaminen rauhaan vaati suuria poliittisia päätöksiä epävarmassa tilanteessa. Sodan loppuminen ei välittömästi turvannut Suomen valtiollista asemaa. Sisäpoliittinen tilanne oli herkkä. Eduskunnan käsittelyssä oli ratkaistavana esimerkiksi siirtoväen asuttaminen, armeijan demobilisoinnin sujuminen sekä rauhansopimuksen vaatimuksien toteuttaminen. Samaan aikaan näiden uudistusten rahoittaminen huolestutti, koska ulkomaankauppa Saksaan oli loppunut ja Suomen kauppalaivasto oli kärsinyt sodassa tappioita. Sodan ajan poliittinen yksimielisyys alkoi rakoilla. Vuoden 1944 lopun poliittista tilannetta kuvaavissa aikalaislähteissä on usein pelkoa yhteiskunnallisesta kehityksestä sekä epäluuloa Neuvostoliiton tavoitteista.²³

Paluu rauhaan voi aiheuttaa usein suuria ongelmia demokratioissa. Sodan aikana valtion hallitseminen on toisenlaista kuin rauhan aikana. Kaikilla on vaatimuksia ja odotuksia rauhalta, mikä on valtiolle suuri taloudellinen haaste. Valtion on ratkaistava monta vaikeaa kysymystä: armeijan demobilisointi, veteraanien koulutus ja työpaikkojen varmistaminen sekä rauhansopimuksen vaatimusten toteuttaminen. Esimerkiksi veteraanit on palkittava. Suuri pettynyt ja aseiden käyttöön tottunut työtön miesjoukko on valtiolle turvallisuuspoliittinen ongelma. Suomessa nämä aiheet nousivat hallitsevaksi syksyn 1944 budjettikäsittelyssä. Tämän

21 Erityisesti epävarmuus näkyi seuraavan vuoden budjetin käsittelyssä. Karonen(2012) s. 164, 167-169 ja Karonen (2015) s. 180-184. Rauhankriisi välittyi vahvasti myös eduskunnan toimintaan, eniten arkisten kysymysten budjetin laatimisen yhteydessä. Eduskunnan piti huolehtia mm. evakoista ja huolehtia puolustusvoimien demobilisaatiosta.

22 Esim. aikalaistunnoista Hyvämäki s. 7-20. Holmila & Mikkonen (2015) s. 109-112: Sodan jälkeen koetusta henkisestä ja moraalista rauhankriisistä. Suomen kokeman rauhankriisin ratkaisemisesta: Karonen (2015)s. 175-207.

23 Rauhaanpaluu oli hyvin subjektiivinen kokemus. Vaikkapa sotilaille ei ollut mitään yhtä kokemusta rauhasta esim. Kivimäki (2015) s. 91-95 ja Holmila&Mikkonen (2015) s.101-123.

budjettikeskustelun keskelle saapuivat kuutoset. He esittivät useita puheenvuoroja, missä he tuomitsivat edellisten vuosien päätökset ja päättäjät.²⁴

1.3 Aikaisempi tutkimus

Miten parlamentaarinen järjestelmä voi kestää voimakkaan muutoksen? Rauhankriisin haasteita on käsitelty Ville Kivimäen ja Kirsi-Maria Hytösen toimittamassa *Rauhaton rauha. Suomalaiset ja sodan päättyminen* -artikkelikokoelmassa sekä Simo Mikkosen ja Antero Holmilan *Suomi sodan jälkeen* -teoksessa.²⁵ Sotien aikana kokoontunutta ns. pitkää parlamenttia on tutkinut mm. Mikko Majander ja Petri Karonen. Parlamentin toiminnassa näkyy poliittinen suunnan muutos Saksan rinnalla sotijasta Neuvostoliiton läheisyyteen. Tärkeää on muutoksen keskellä myös jatkuvuuden korostaminen, kun arvioidaan Suomen poliittisen järjestelmän toimivuutta näissä kriiseissä. Jatkuvuus näkyy tässä murrosvaiheessa myös politiikan kielessä.²⁶

Julkinen keskustelu Suomessa muuttui, kun Neuvostoliiton toiminnan arvosteltua vältettiin.

Julkisuudessa esimerkiksi rauhansopimuksen vaatimusten arvostelua sensuroitiin.

Eduskuntakeskusteluissa vain harva kansanedustaja väitti vastaan rauhansopimuksen arvovallalla argumentoineille kuutosille - tosin muutamassa väittelyssä kritiikki on suoraa ja henkilökohtaista.

Laitavasemmiston tiedotus sai julkisuudessa tilaa, kun esimerkiksi heidän lehtiensä toiminta sallittiin sekä Yleisradion pääjohtajaksi valittiin seuraavana vuonna 1945 Hella Wuolijoki.²⁷

Vuosia 1944 – 1948 on kutsuttu historiantutkimuksessa vaaran vuosiksi Lauri Hyvämäen vuonna 1954 julkaistun kirjan mukaan. Entiselle oikeistoaktivisti Hyvämäelle vaaraa edustivat kommunistit, jotka hänen mukaansa tavoittelivat vallankumousta ja Suomen sosialisointia. Suomen tienä olisi ollut tämän tulkinnan mukaan vallankumouksen kautta Neuvostoliiton etupiiriin kansandemokratiaksi. Tätä yksinkertaistettua tulkintaa on historian tutkimuksessa kiistetty, mutta käsite on jäänyt elämään. Otan työssäni osaa tähän keskusteluun siltä osin kuin se sivuaa kuutosien puheenvuoroja. Kommunistien tavoitteet olivat 1940-luvulla huomattavasti erilaisia kuin vielä 1920-luvulla. Samoin laitavasemmistosta annetaan varhaisessa turhan yksituumainen kuva. Esim. kuutosista Wiik ja Meltti suunnittelivat SKDL:stä vasemmistososialistista puoluetta, mutta Wiik

24 Karonen(2006) s. 12-22: Yhteiskunta joutuu rauhankriisissä ratkaisemaan samanaikaisesti lukuisia ongelmia.

25 Professori Petri Karonen on käsitellyt tutkimuksissaan toistuvasti rauhankriisin haasteita. Kts. Karonen 2007, 2012 ja 2015.

26 Pitkästä parlamentista rauhaan paluussa esim. Karonen (2012) s. 163-167 ja Karonen (2015) s.175- 189; Majander (2006) s.325 - 335. Ensimmäisestä maailmansodan jälkeisestä rauhaan paluusta esim. Gerwarth& Horne (2013).

27 Vuoden 1944 tapahtumista, esim Meinander (2009) ja Nevakivi (1984).

syrjäytettiin nopeasti puolueen johdosta. Kuutosten ja SDP:n vasemmistososialistien asema SKDL:ssä jäi keulakuvaksi, koska puolueessa komento oli SKP:llä.²⁸

Vaaran vuosien tutkimukseen toi uusia näkemyksiä 1980-luvulla Paasikiven päiväkirjojen julkistaminen sekä SKP:n arkistojen avautuminen. Kimmo Rentolan teokset *Kenen joukoissa seisot? Suomalainen kommunismi ja sota 1937 - 1945* ja artikkeli teoksessa *Paasikiven hirmuiset vuodet*, sivuavat myös kuutosten roolia laitavasemmistossa. Tutkimukset korostivat SDP:n roolia vallankumoushuhujen levittäjänä. Vaaran vuodet -aiheesta erittäin kattava teos on Osmo Jussilan *Suomen tie 1944 – 1948. Miksi siitä ei tullut kansandemokratiaa*. Jussilan tutkimuksessa on vertailtu Suomen tilannetta Neuvostoliiton miehittämiin maihin. Teoksessa on osin kyseenalaistettu kommunistien kaappaushanketta ja tutkittu sinä ajankohtana liikkuneita vallankaappaushuhuja. Jussilan mukaan kommunistien iskukyky ei ollut Stalinin puhdistusten jälkeen siinä kunnossa, kuin porvarileirissä pelättiin. Toisaalta tilanne oli hyvin kireä ja esimerkiksi Puolustusvoimien komentaja Aarne Sihvo tutki Tuure Lehenin kirjoittamaa vallankumousopasta tarkasti suunnitellessaan vastatoimia. Vuosia on tutkinut myös väitöskirjassaan Mikko Majander. Hän korosti SDP:n roolia yhteiskunnan vakauttajana.²⁹

Laitavasemmiston piirissä oli vahva usko vallan saamiseen. Kommunistit toimivat Moskovasta tulleiden ohjeiden mukaan ja olivat jo varmoja vallastaan. Tilanne passivoi kommunisteja. Tutkijat Kimmo Rentola ja Osmo Jussila ovat tulkinneet, että Stalinin puhdistusten jälkeen Suomen kommunisteilta puuttui osaamista ja määrätietoa vallan ottamiseen. Lisäksi Suomessa toisin kuin monissa muissa maissa ei tehty virkakoneistossa puhdistuksia, vaan jo sodan aikana toimineet virkamiehet pysyivät tehtävissään, mikä vaikeutti laitavasemmiston toimintamahdollisuuksia.³⁰

Erilaiset tulkinnat vaaran vuosista toistuvat hyvin usein suomalaisessa historian tutkimuksessa. Poliittisen historian tutkimuksessa aihetta on tutkittu eri näkökulmista erittäin paljon. Useissa tutkimuksissa kuvaa näistä vuosista on täsmennetty ja laajasti perustellen kyseenalaistettu. Aihetta ovat tutkineet niin Hannu Rautkallio, Tuomo Polvinen, Jukka Nevakivi, Osmo Jussila kuin Mikko Majander. Uutta historian tutkimusta näistä vuosista edustaa vuonna 2015 ilmestynyt Antero Holmilan ja Simo Mikkosen *Suomi sodan jälkeen*. Tässä tutkimuksessa työni kannalta merkittävä

28 Hyvämäen käyttämä käsite vaaran vuodet 1944 - 1948, ohjasi pitkään tulkintoja historiasta. Aiheesta kattava tutkimus Jussila (1990). Ks. myös esimerkiksi Holmila & Mikkonen (2015). Heidän johtopäätös on, että vallankumous ei ollut toteutumassa, mutta pelot olivat todellisia. SKP:n perustamisesta: Beyer-Thoma (1990) s. 41-42.

29 Jussila 1990 s. 214-225, 232-239. Tuure Lehenin kapinaoppaassa *Tie voittoon* kuvattu kaappaushyökkäys pyrittiin keväällä 1948 torjumaan, vaikka ei ole osoitettu kommunistien todella suunnitelleen kaappausta juuri silloin.

30 Jussila (1990) s. 259-260; Rentola (2016) s. 132-133.

on heidän laitavasemmistoa käsittelevä osuutensa. Heidän mukaansa olisi oikeutetumpaa käyttää käsitettä pelon vuodet, mihin sisältyisi myös oikeiston kokema ”vaaran vuodet”. Rauhankriisi on todella monikerroksinen, eikä yhtä yhtenäistä kertomusta voida määrittää.

2010-luvulla historiantutkimuksessa on myös käsitelty ”vaaran vuosia” aikaisempia lähes yksinomaan poliittiseen historiaan keskittyneitä tutkimuksia laajemmin. Aihetta on käsitelty vaikkapa tunnehistorian tai kulttuurihistorian näkökulmasta. Toinen merkittävä tutkimus on Ville Kivimäen ja Kirsi Hytösen toimittama *Rauhaton rauha. Suomalaiset ja sodan päätyminen 1944 – 1950*. Tässä teoksessa on koottu laajasti eri kirjoittajien artikkeleita rauhaanpaluusta Suomessa. Tutkimusaiheeni kannalta tärkeä on teoksessa julkaistu Timo Auvisen, Antero Holmilan ja Niina Lehtimäen kirjoittama artikkeli *Epävarma itsenäisyys. Julkinen keskustelu sodan päättyessä*. Tässä artikkelissa kirjoittajat käsittelevät Suomen julkista keskustelua ja analysoivat myös kuutosten Vapaa Sana -lehden kirjoituksia.³¹

Eduskunnan toimintaa tutkiessani tutkimuskirjallisuutena on Suomen eduskunnan laajat historiasarjat. Suomen kansanedustuslaitoksen historiasta lainaan erityisesti pitkän parlamentin toimintaa tutkineen Hannu Soikkasen artikkelia. Tässä tutkimuksessa käsitellään eduskunnan toimintaa vuonna 1944. Hän on tutkinut myös SDP:n historiaa, missä sivutaan myös kuutosten toimintaa. Uudemmassa vuonna 2007 julkaistusta eduskuntahistoriasta hyödynnän erityisesti Majanderin artikkelia. Majander on työssään käsitellyt vuodesta 1939 vuoteen 1945 kokoontuneen ns. pitkän parlamentin toimintaa tänä poikkeuksellisena aikana. Tutkimuksessa on käsitelty myös kuutosten puheenvuoroja. Majanderin arvion mukaan Suomen parlamentarismi kestää vertailun muihin sotaikäneisiin maihin, vaikka eduskunta jäi usein sivuun tärkeistä käännteistä. Esimerkiksi keväällä 1944 eduskunnassa vaikuttanut rauhanoppositio koki jääneensä syrjään päätöksenteosta.³²

Vuoden 1944 eduskuntakeskusteluja on tutkittu aikaisemmin, kun on tutkittu eduskunnassa käsiteltyä asiaa, esimerkiksi maanhankintalain tai sotasyllisyyskysymyksen käsittelyä. Näissä kysymyksissä vuoden 1944 valtiopäivien keskustelut ovat hyvä lähde. Laajemmin vuoden 1944 eduskuntakeskusteluja on rauhaanpalaamisen näkökulmasta tutkinut Petri Karonen. Hän on tutkinut mm. miten rauhaan paluu näkyy vuoden 1945 budjettikäsittelyssä.³³

31 Holmila&Mikkonen (2015) s. 14-19. Esimerkkeinä näistä laajoista rauhanpaluun tutkimuksista esim. *Rauhaton rauha* toim. Kivimäki&Hytönen (2015) ja Karonen&Tarjamo (2006) *Kun sota on ohi*.

32 Majander (2009)s. 330-334. Pitkän parlamentin budjettikeskustelusta kts. Esim. Karonen (2012) s. 163-172.

33 Maanhankintalakia on käsitelty mm. Silvo Hietanen (1986) ja Petri Karonen (2015). Sotasyllisyyskysymystä mm. Jukka Tarkka (1986) ja (2008). Vuoden 1945 budjettikeskustelusta: Karonen (2012).

Näitä eduskuntakeskusteluja ei ole paljoa tutkittu historiapolitiikan näkökulmasta. Tarkoitin historiapolitiikalla sitä, miten historiaa käytetään vahvistamaan poliittisia päämääriä. Seppo Hentilän määritelmän mukaan historiapolitiikka on tietoista ja aktiivista historian käyttöä, kun taas historiakäsitykset voivat olla tiedostamattomia ja passiivisia. Seppo Hentilä on käsitellyt historiapolitiikkaa tutkiessaan mm. Saksan holokaustin muistamista, DDR:n vaikutusta Suomessa ja sisällissodan muistamista. Historiapolitiikkaa jatkosodan osalta on tutkinut Jouni Tili. Hänestä jatkosodasta esitetyt tulkinnat ovat suomalaisessa historiapolitiikassa keskeisiä. Kuutosten puheenvuorot sodasta olivat osa tätä keskustelua.³⁴

Valtaosassa vaaran vuosi -tutkimuksissa kuutoset ovat olleet sivuosassa. He päätyivät vasemmistososialisteina niin SKDL:n ja kuin SDP:n historioissa sivuraiteille. Erkki Tuomiojan mukaan he ovat olleet tutkimuksessa jopa väärin ymmärrettyjä. Kuutosista perusteellisemmin on tutkittu K.H. Wiikin poliittista toimintaa. Erkki Tuomioja teki K.H. Wiikistä kaksi laajaa tutkimusta vuosina 1979 ja 1982. Näissä tutkimuksissa näkyy Wiikin pitkän poliittisen uran laajuus ja monipuolisuus. Hän oli opiskelijapoliitikkona mukana vuoden 1905 suurlakossa. Wiik teki yhteistyötä tukiessaan Suomen itsenäistymistä niin V.I. Leninin kuin jääkäri liikkeen kanssa. Wiik toimi vuosia niin SDP:n puoluesihteerinä kuin kansanedustajana ja työväenliikkeen linjan rakentajana. Hän vastusti puoluejohtaja Väinö Tannerin politiikkaa, missä oltiin valmiit tekemään yhteistyötä yli vuoden 1918 jaon. Wiik oli valmis hyväksymään yhteistyön ainoastaan yksittäisissä kysymyksissä.³⁵

1.4 Tutkimuskysymykset ja menetelmät

Poliittisen historian tutkimuksessa on paljon tutkittu SKDL:n ja laitavasemmiston nousua vuoden 1945 eduskuntavaaleissa, mutta pro gradussani tarkastelen vähemmällä huomiolla ollutta aikaa ennen SKDL:n nousua eduskuntaan. Suomen sodista on julkisuudessa rakennettu kansallista tulkintaa isänmaallisuudesta ja yksimielisistä veteraaneista. Tästä uusnationalistisesta puheesta laitavasemmiston aikalaistulkinnat poikkeavat suuresti. Kuutosten puheenvuorojen historian käytön ymmärtäminen avaa ajankohdan ristiriitaisuuksia ja heidän politisointiretoriikkaa. Heidän näkökulmastaan sota näyttäytyi epäonnisena fasistien liittolaisten taisteluna, joka päättyi surkeasti. Toistuvasti kuutosten puheenvuoroissa korostetaan, että Suomi hävisi sodan. Tällaisia tulkintoja muut kansanedustajat eivät esittäneet, vaan puhuivat tilanteesta kiertoilmauksia käyttäen. Näillä

34 Hentilä(2001) s.31-34 ja (2004) s.306-309; Karonen&Räihä (2014); Tili (2009) s. 283.

35 Tuomioja (1982) s.362. Tuomioja on tutkinut Wiik:ä esim. Tuomioja (1979); (1982) ja (2007).

puheenvuoroilla he haastavat eduskunnassa vakiintuneita käsityksiä sodasta ja laajentavat politiikan pelikenttää.³⁶

Tämä kuutosten puheenvuoroissa tapahtuva poliittinen haastaminen tuo eduskuntaan politisointiretoriikkaa, missä laajennetaan käytävää politiikkaa ja haastetaan vakiintuneet käsitteet ja menneisyyden tulkinnat. Vuonna 1944 sodan aikana vallinnut, kuutosten mukaan pakotettu, yksimielisyys alkaa murentua. Suomea ei rakennettu yksimielisyydessä vaan poliittisten erimielisyyksien keskellä. Kuutosten puheenvuoroissaan tekemät tulkinnat sodasta kertovat myös osaltaan niistä vallalla olevista käsityksistä, joita eivät muut selkeästi ole sanoittaneet. Kuvaava esimerkki heidän historian tulkintoista oli väittämä, että oikeat isänmaan ystävät olivat vankeudessa. Heidän tulkintansa myötäili Neuvostoliiton tulkintaa tapahtumista eikä se saavuttanut Suomessa yleistä suosiota laitavasemmiston ulkopuolella. Samalla kuutosten puheenvuorot herättivät ärtymystä. SDP:n kansanedustaja Toivo Mansner syyttikin heitä eduskunnassa jälkiviisaudesta, kun kuutoset arvostelivat jatkosodan aikaista politiikkaa.³⁷

Syvennyksen työssä kuutosten puheenvuoroihin ja toimiin eduskunnassa. Pääaineistoni on eduskunnan vuoden 1944 pöytäkirjat, kuutosten saapumisesta marraskuusta 1944 vuoden 1945 valtiopäivien alkuun 7.11. 1944 – 4.4.1945.³⁸ Kuutosten sota-aikainen vankeus ja paluu eduskuntaan on hyvin poikkeuksellinen Suomen poliittisessa historiassa. Heidän kärkevät puheenvuoronsa eduskunnassa ansaitsevat oman tutkimuksensa. Näitä puheenvuoroja Lauri Hyvämäki kuvasi tyytymättömyydeksi, kaunaksi ja ääriivasemmistolaisuudeksi. Vaikka puheenvuoroissa välittyikin katkeruutta, ei tämä tulkinta yksistään riitä kuvaamaan heidän poliittisesti määrätietoista toimintaansa.³⁹

Näissä puheenvuoroissa ilmenee myös työväenliikkeen sisäinen kamppailu. Kuutoset olivat kokeneet ankaran vankeusajan ja syyttivät siitä suoraan Väinö Tanneria. Henkilökohtaisia kaunoja suurempaa on kuitenkin ideologinen ristiriita. Sosialidemokraattinen työväenliike oli kommunistien pahin vihollinen kamppailussa työväenliikkeen tulevaisuudesta. Syksyllä 1944 laitavasemmisto koetti saada vallan SDP:ssä, mikä olisi merkinnyt laajaa Neuvostoliitolle myötämielistä ns. ”demokraattista” rintamaa. Tähän kamppailuun palaan luvussa neljä.⁴⁰

36 Karonen (2012) s.167 ja 168-; Palonen&Summa (1996) s. 12-13, Palonen (2003) s. 494-498. Kuutoset pyrkivät esim. budjettikeskustelussa politisoimaan mm. koululaitoksen sekä vankeuden hoidon ja vaativat niiden ”demokratisointia”.

37 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Mansner).

38 Vuoden 1944 valtiopäivien viimeinen täysistunto oli 3.4.1945 ja 4.4.1945 pidettiin valtiopäivien päättäjäiset.

39 Hyvämäki (1957) s.26.

40 Soikkanen 1991 s.19-21 ; 33-41. SDP:n puoluekokous 25.11.1944 oli ratkaiseva. SDP pysyi Tannerin ja enemmistön linjoilla. SDP:n vähemmistöön jäänyttä oppositiota siirtyi kuutosten perustamaan SKDL:oon.

Tutkin työssäni kuutosten puheenvuoroja ja keskityn heidän historiapolitiikkaansa⁴¹. Tässä tutkimuksessa tarkoitan käsitteellä sellaisia historian tulkintoja, joilla he pyrkivät argumentoimaan omaa agendaansa. Historian julkinen käyttö on aina poliittista, sillä on tehtävä valintoja mitkä asiat ovat muistamisen arvoisia ja miten niitä tulkitaan. Tutkijan omat käsitykset ja historiakuva ohjaavat tutkijan työtä.⁴² Historiapolitiikka voi olla intentionaalista pyrkimystä tiettyihin päämääriin. Yhteisillä kertomuksilla menneestä pyritään luomaan yhteenkuuluvuutta ja vaikuttamaan käsitykseen tulevaisuudesta. Näitä käsityksiä rakennetaan koulun historian opetuksessa, julkisessa historiakulttuurissa, erilaisissa historiasta tehdyissä julkaisuissa, poliitikkojen päätöksissä, erilaisissa vaikuttajien puheenvuoroissa sekä historiaan kohdistuvissa erityistutkimuksissa.⁴³ Pitäessään sodan ajasta julkisia puheenvuoroja kuutokset tekivät historiapolitiikkaa. Näitä puheenvuoroja levitettiin Vapaa Sana -lehdessä laajemmalle lukijakunnalle. Sen lisäksi tehdessään aloitteen sotasyllisten tuomitsemisesta kuutokset pyrkivät hankkimaan sotaan liittyville tulkinnoilleen virallisen aseman. Näitä tulkintoja he käyttivät aseina tulevissa vaaleissa.⁴⁴

Hyvänä esimerkkinä historiapolitiikasta käy K.H. Wiikin puheenvuorosta lainaus: ”*Ryhmä (kuutokset) on ehkä kokonaisuudessaan katsottava jääviksi puhumaan niitten kärsimyksistä, jotka ovat viime vuosina viruneet vankiloissa rangaitukseksi siitä, että ovat vakaumuksensa mukaisesti esiintyneet maansa puolesta ja kehdanneet olla oikeassa, kun muut on olleet väärässä.*”⁴⁵ Tämä lainaus on osa puheenvuoroa, missä Wiik tuomitsee voimakkaasti sotavuosien politiikan. Hän esittää, että laitavasemmiston edustajat olivat oikeassa asennoituessaan kriittisesti sotaan Neuvostoliittoa vastaan. Rangaistukseksi oikeassa olemisesta heidät on vangittu. Tässä hän asettaa heidät moraalisempaan asemaan suhteessa muihin. Samassa puheenvuorossa on vielä piikki SDP:n suuntaan, ettei eduskunnassa ole ollut kuutosten ollessa vankeudessa ”todellisia työväen edustajia”⁴⁶. Tällä puheenvuorollaan Wiik haluaa vaikuttaa tulevaisuuteen, eikä vain puhua menneistä vuosista. Historiasta oli tullut väline poliittiseen kamppailuun.⁴⁷

41 Historiapolitiikka on aktiivista ja tietoista vaikuttamista menneisyyden muistamiseen: Hentilä (2001) s.33-34 s.46-49. Hentilä (2018) s.71-78. Valkoisella puolella sisällissodan muistaminen oli 1920 – 1930- luvuilla hyvin tavoitteellista, millä vahvistettiin valkoisen puolen kertomusta vapaussodasta. Tätä historiapolitiikkaa tehtiin mm. rakentamalla patsaita ja kieltämällä punaisen osapuolen julkinen sureminen.

42 Historian tutkijan poliittisesta roolista: Kalela (2001) s.15-21, Hentilä (2001) s.27-30.

43 Torsti (2008) s. 61-62.

44 Hentilä (2004) s. 306-311. Historiantutkijan tulkintoihin vaikuttaa nykyisyys. Tänä päivänä menneisyyden kysymyksissä kiistelyllä on enemmän kysymys tämän päivän kysymyksistä, kuin menneisyydestä. Historiapolitiikassa on kyse aina tulevaisuuteen vaikuttamisesta.

Esimerkkinä erilaisten historian käsitysten tutkimuksesta: Torsti (2012).

45 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Wiik).

46 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Wiik).

47 Historiapolitiikasta myös Virtanen (2015) s.294-298.

Käytän työssäni metodina diskurssianalyysiä. Tarkoitan diskurssilla lausetta suurempaa kielenkäytön rakennetta, joka rakentuu sosiaalisessa kanssakäymisessä. Tulkitsen kuutosten puheenvuoroja ja pyrin selvittämään sanojen ja käsitteiden välittämiä merkityksiä. Poliitikassa käytetyt käsitteet ja niiden merkitykset ovat tärkeitä. Sanat ovat tekoja ja luovat todellisuutta ympärilleen. Puheenvuorossa käytetyt käsitteet ovat monitulkintaisia ja tutkijana pyrin hahmottamaan niiden käyttöä ja tulkita niiden merkitystä. Esimerkiksi käsitettä isänmaallisuus kuutoset tulkitsevat aktiivisesti uudestaan. Lukija voi arvioida onnistunko tavoitteessani tehdä kuutosille oikeutta, kun tulkitsen heidän puheenvuorojaan tutkimusaineiston ja tutkimuskirjallisuudesta saatavan tiedon avulla.

Tutkimustyössäni olen pyrkinyt suhtautumaan kuutosiin ennakkoluulottomasti, vaikka tiedostan omien ennakkokäsityksieni vaikutuksen. Työni pääasiallinen aineisto, eduskunnan pöytäkirjat, ovat julkinen aineisto, mikä on ensi kertaa painettu yleisön saataville jo vuonna 1945. Vuonna 1944 eduskunnan istuntoja pääsi myös lehdistö seuraamaan, lukuunottamatta pöytäkirjojen kolmannessa osassa julkaistuja suljettujen istuntoja. En ole ensimmäinen tutkija, joka käsittelee tätä samaa eduskunta-aineistoa. Vaikka tutkin kuutosten puheenvuoroja tutkimuskirjallisuuden nojalla kriittisesti, pyrin varomaan etten sortuisi anakronismiin arvioidessani kuutosia. Vaikka aineistoni on julkista ja aikaisemmin tutkittua, jouduin tarkasti harkitsemaan esimerkiksi mitä voin kirjoittaa eduskunnassa 9.1.1945 pidetystä entisen oikeusministerin Oskari Lehtosen (kok.) puheenvuorosta. Tässä puheenvuorossa Oskari Lehtonen siteeraa vankilan lääkärin lausuntoa kuutosten terveydentilasta. Tässä puheenvuorossa näkyy selvästi käsityksen mikä on julkista ja mikä yksityistä, muuttuminen.⁴⁸

Puheenvuoron tulkintaan vaikuttaa se, millaiselle kuvitellulle yleisölle puhe on pidetty. Eduskunnassa käytävät puheenvuorot ovat usein seremoniaalisia ja niiden yleisö on monikerroksinen. Puheita ei pidetä vain muille poliitikoille ympärillä vaan laajemmalle yleisölle lehdistön välityksellä. Useat kuutosten puheenvuorot eivät selvästi liittyneet käytyyn keskusteluun, vaan niiden tavoitteena oli tuoda oma poliittinen viesti esille niin sopivaan kuin sopimattomaan aikaan. Monet ideologisesti värityneet puheenvuorot ovat ilmeisesti puhuttu kuin historiaa ja omia kannattajia varten. Osa puheenvuoroista on tulkittavissa vaalityöksi vuoden 1945

48 Tutkijan roolista esim. Kalela (2001) s.12-21 ja Hentilä (2001) s.27-30. Tätä eduskunta-aineistoa käyttänyt mm. Petri Karonen (2012) ja (2015); Mikko Majander (2006) ja aihetta sivunnut sotasyllisyysskysymystä tutkinut Jukka Tarkka (1986) ja (2008).

eduskuntavaaleihin. Tämä avaa jatkotutkimusmahdollisuuksia selvittää, miten heidän puheenvuorojaan tulkittiin ja julkaistiin lehdistössä.⁴⁹

1.5 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistonani on ensisijaisesti eduskunnan keskustelupöytäkirjat valtiopäiviltä 1944. Työssäni tutkin kuutosten puheenvuorojen pohjalta heidän toimintaansa ja kielenkäyttöä eduskunnassa. Nämä täysistuntojen pöytäkirjat perustuvat eduskunnan täysistunnoissa pidettyihin puheenvuoroihin. Pöytäkirjassa asiakirjat on kirjattu kronologisessa järjestyksessä lähettäjä- tai asiakirjaryhmittäin päiväkirjaan. Päiväkirjassa on merkitty myös asian käsittelyvaiheet, esim. lakialoite on lähetetty valmisteluun valiokuntaan. Varsinaiset keskustelupöytäkirjat on laadittu tarkasti. Eduskunnan keskustelua seuraava sihteeri on tallentanut myös mahdollisia välihuutoja. Nämä on laadittu kokonaan pikakirjoitusmuistiinpanojen pohjalta ja toimitettu painettuun muotoon.⁵⁰

Painettuun pöytäkirjaan on merkitty myös äänestystulokset, välikysymykset sekä kirjalliset kysymykset ja niihin annetut valtioneuvoston jäsenten vastaukset. Painettujen pöytäkirjojen loppuun löytyy hakemistot, joita olen käyttänyt apuna löytääkseni kaikki kuutosten pitämät puheenvuorot (taulukko1). Tutkimuksessa olen käyttänyt sekä pöytäkirjoista toimitettua painettua julkaisua, että samasta laitoksesta julkaistua sähköistä versioita. Tästä sähköisestä versiosta olen voinut suorittaa hakuja erilaisilla hakusanoilla. Kansanedustajalla on oikeus puhua suomeksi tai ruotsiksi, ja puheenvuoro kirjoitetaan pöytäkirjaan hänen puhumallaan kielellä. Äidinkielenään ruotsia puhuneet K.H. Wiik ja Cay Sundström pitivät puheenvuoronsa suomeksi. Keskustelupöytäkirjojen debattia voi arvioida vain siihen osallistuneiden kansanedustajien puheenvuoroista. Esimerkiksi se, ketkä kansanedustajat olivat kuulemassa kuutosten puheenvuoroja, jää osin auki. Istunnon aluksi paikalle ilmoittautuneiden nimet löytyvä pöytäkirjasta, mutta esimerkiksi valiokuntatyö vei kansanedustajien aikaa.⁵¹

49 Pekonen (2011) s. 98-110. Valtaosa kansanedustajan työstä tapahtuu valiokunnissa, joiden kokoukset ovat suljettuja. Pekosen tutkimuksessa osa kansanedustajista suhtautuu ristiriitaisesti täysistunto puheisiin. Puheista osaa pidetään turhina, osaa merkittävänä linjapuheenvuoroina. Julkisuus vaikuttaa puheenvuoroihin ja kansanedustajien käyttäytymiseen.

50 Sihvonen (1994) s. 69-71. Puttonen&Erkkilä&Pakarinen&Peuhkurinen&Voutilainen (2012) s. 8-14.

51 Sihvonen (1994) s. 69-71. Puttonen&Erkkilä&Pakarinen&Peuhkurinen&Voutilainen (2012) s. 8-14.

2 KUUTOSTEN PALUU EDUSKUNTAAN

2.1 Kuutosten ryhmä. Demokratian sankarit – fasistien vallan haastajat

Välirauhansopimuksen ehtojen mukaisesti eduskunnasta erotetut kuusi kansanedustajaa palasivat kansanedustajan toimeen 7.11.1944. Eduskunta hyväksyi heidän paluunsa yksimielisesti ilman keskustelua. Eduskunta toteutti syksyllä 1944 rauhansopimuksen vaatimuksia ilman keskustelua, koska kriisin keskellä ei haluttu tuoda ilmi repiviä poliittisia erimielisyyksiä.⁵² Heidän paluunsa eduskuntaan uutisoitiin Ruotsissa demokratian paluuna Suomeen. Kuutoset puhuivat toistuvasti tästä vankeusajastaan. He argumentoivat vetoamalla, että ovat liittoutuneiden puolesta kärsineet vääryyttä ja he olivat ainoina vastustaneet fasisteja. Eduskunnassa he vetoavat syyttömään vankeuteensa jonka ovat kärsineet fasistien sotakiikihkon takia.⁵³

Kuutosten johtaja K.H. Wiik oli tehnyt pitkän uran politiikassa. Hänen poliittiseen uraansa oli mahtunut niin yhteydenpito V.I. Leniniin kuin jääkäriiliikkeeseen. Hän oli mukana valtuuskunnassa, jolle Lenin tunnusti Suomen itsenäisyyden. Hän oli poliittiselta linjaltaan lähellä kautskylaisuutta. Hänestä vallankumous on mahdollinen vain korkean sivistysasteen ja luokkatietoisien työväenluokan voimin. Hänestä punaisten kapinahanke vuonna 1918 oli hätiköity. Wiik oli sosialistinen teoretikko, joka oli toiminut SDP:n puoluesihteerinä.⁵⁴

Wiik oli puoluesihteerinä suhtautunut epäillen Väinö Tannerin oikeistososialistiseen politiikkaan. Wiikille vuoden 1918 rajalinja oli mahdollista ylittää vain yksittäisissä kysymyksissä. Tannerin yhteistyö ja kompromissien tekeminen porvariston kanssa oli Wiikin arvostelun kohteena. Erityisen vaikeaa Wiikin oli hyväksyä se, että Tanner otti vastaan suojeluskuntien marssin vuonna 1927. Asevarustelukysymys jakoi SDP:tä 1930-luvun lopulla. Wiik kirjautti eriävän mielipiteen puolueohjelmaan, missä linjattiin maanpuolustuksen määrärahojen kasvattamisesta. Wiikille kysymys oli periaatteellinen, koska Suomen puolustusvoimien aseet eivät olisi työväenluokan komennossa. Hän vastusti lopulta yksin ja määrätietoisesti puolustusvoimien määrärahojen kasvattamista. Hän ei uskonut, että puolustusvoimat olisi fasistien vastustajien komennossa. Hän vaati lisämäärärahojen ehdoksi armeijan ”puhdistamista”, mutta jäi kannanotoillaan yksin. Nämä kannanotot lisäsivät Tannerin ja Wiikin erimielisyyksiä.⁵⁵

52 Majander (2006) s. 327.

53 Soikkanen (1980) s. 122-125; Majander (2006) s. 326 – 328.

54 Wiikistä tarkemmin: Tuomioja (1979), (1982) ja (2007); Soikkanen (1987) s. 308.

55 Paavolainen(1984) s. 123-124, 322-323. Tuomioja (1982) s. 156-159, 211-219, 232-251; Rentola (1994) s.99-104. Ryömä ja Tuominen antoivat tukensa maanpuolustuksen parantamiselle, mutta Moskovan kanta oli jo muuttunut.

Wiik oli arvioinut Neuvostoliiton hyökkäyksen mahdollisuuden ja vaatinut Suomea tekemään myönnytyksiä. Talvisodan alussa Wiik ja tulevat kuutoset jäivät Helsinkiin muun eduskunnan siirtyessä Kauhajoelle evakkoon. Tästä heitä syytettiin ja epäiltiin jopa maanpetturuudesta. Talvisodan jälkeen välirauhan aikana Wiik ei hyväksynyt SDP:n jäsenten yhteistyötä porvarien kanssa asevelitoiminnassa. Wiik ja Johan Helo syyttivät Tanneria suoraan talvisodan syttymisestä ja rauhan viivästyttämisestä. Välirikko kärjistyi, kun Wiikin ympärille muodostunut vasemmistososialistien ryhmä perusti oman Vapaa Sana -lehtensä. Tästä lehdestä muodostui laitavasemmiston äänenkannattaja. Lehdessä puolustettiin mm. kommunistien salahankkeena pidettyä vuoden 1940 Suomi-Neuvostoliitto-Seuraa.⁵⁶

Cay Sundström oli kuutosista lähinnä kommunisteja ja virallisesti hän liittyi SKP:n vuonna 1945. Erkki Tuomioja luokittelee hänet salonkikommunistiksi. Kuutosien oikeusjutussa selkein näyttö saatiin Cay Sundströmin ja virolaiskommunistien yhteydenpidosta. Hän sai pisimmän vankeusrangaistuksen. Hänellä oli tiiviit suhteet kommunisteihin, mutta yleensä hän toimi hyvin varovaisesti. Kimmo Rentolan mukaan Cay Sundström oli Moskovan agentti koodinimeltään ”kreivi”. Vapautumisen jälkeen lokakuussa 1944 Sundström tapasi valvontakomission johtajan Ždanovin ja pyysi tältä suoraan tukea taisteluun suomalaisia fasisteja vastaan.⁵⁷ Eduskuntaan paluun jälkeen Sundström työskenteli Vapaa Sana -lehdessä. Eduskunnassa Sundström piti kaksi lyhyttä puheenvuoroa, missä molemmissa hän ilmoitti olevansa samaa mieltä tovereidensa kanssa.⁵⁸ Toimitussihteeri Kaisu-Mirjami Rydberg arvosteli häntä kielitaidottomuudesta ja laiskuudesta. Rydberg joutui lehdessä tekemään myös Sundströmin työt.⁵⁹

Vuonna 1945 Sundström lähetettiin suurlähettilääksi Moskovaan, missä Jukka Nevakivi arvioi hänen tehneen korvaamatonta vahinkoa vuotamalla Neuvostoliitolle Suomen neuvottelutaktiikan ennen Pariisin rauhankonferenssia.⁶⁰ Paasikivi kommentoi Sundströmiä sanoen ”hän on täysi ryssä”, eikä hänestä ole mitään hyötyä Moskovassa.⁶¹ Lopulta vuonna 1953 hänet siirrettiin Suomen

Rentola esittää, toisin kuin Tuomioja (1982) s. 232 esittää, Moskovassa ei uskottu että uudet aseet palvelisivat ”demokraattisia” voimia.

56 Tuomioja (1982) s.260-262, 275-279, 280-301; Soikkanen (1987) s.154-155 Paavola (1989) s.164-168.

57 Rentola (1994) s. 502-503.

58 Valtioapäivät 1944, Pöytäkirjat I, 13.12.1944 (Sundström); Valtioapäivät 1944, Pöytäkirjat II, 23.3.1945(Sundström).

59 Koivisto (2001) s.299; Rentola (2016) s.24-25; Hanski (2006); Tuomioja (1982) s.286-287; Soikkanen (1987) s. 308.

60 Nevakivi (1995) s.182-186.

61 Paasikivi (1986).

ulkosuhteiden kannalta syrjäisempään Pekingin suurlähetystöön suurlähettilääksi, missä hän työskenteli kuolemaansa vuoteen 1959 asti.⁶²

Kaisu-Mirjami Rydberg oli kirjoittaja ja toimittaja ja kuutosista nuorin. Syksyllä 1944 hänen toimintansa ja voimavaransa oli sidottuna Vapaa Sana -lehteen. Toimitussihteerinä hän käytännössä pyöritti koko lehteä. Hän valitti Wiikille, etteivät Meltti tai Cay Sundström lehden teossa paljoo auttaneet. Hän oli muiden kuutosten mukana perustamassa SKDL:a. Eduskunnassa Rydberg esitti vain yhden puheenvuoron sodan aikaisista vankeusolosuhteista. Tätä puheenvuoroaan hän oli perusteellisesti valmistellut ja pyytänyt Vapaa Sanassa lehden lukijoita lähettämään hänelle vankeusajan kokemuksia. Näitä osin nimettömien kertomusten ja omien vankilakokemusten avulla hän perusteli, miksi vankeushoito olisi perusteellisesti uudistettava. Vuoden 1945 vaaleissa hänet valittiin uudelle kaudelle eduskuntaan. Saman vuoden aikana hän liittyi SKP:een.⁶³

Väinö Meltti oli kotkalainen työväenopiston rehtori. Hän oli poliittiselta kannaltaan vasemmistososialisti ja tuki Wiikiä. Hän nousi eduskuntaan vasta keväällä 1941 ja liittyi Wiikin ryhmään, mikä johti hänetkin vankeuteen. Hänellä ei ollut ennen sotia suoria yhteyksiä kommunisteihin. Eduskunnassa Meltti otti voimakkaasti kantaan mm. kouluopetukseen ja vaati opettajakuntaa puhdistettavaksi fasisteista. Meltti ja Wiik olisivat halunneet SKDL:sta selkeämmin sosialistisen puolueen. Melttiä ei valittu kevään 1945 eduskuntavaaleissa SKDL:n listoilta eduskuntaan. Wiik koki, että Melttiin ja Ampujaan hänellä oli läheisimmät välit. Meltti valittiin vuonna 1946 Uudenmaan maaherraksi, missä tehtävässä hän jatkoi aina kuolemaansa vuoteen 1966 asti.⁶⁴

Mikko Ampuja oli syntynyt vuonna 1882. Hän oli kuutosista vanhin. Ampujaa kuvaillaan käytökseltään rauhalliseksi ja hillityksi kansanmieheksi. Hän oli ennen poliittista uraansa työskennellyt renkinä ja metallipajassa. Hän oli liittynyt työväenyhdistykseen jo vuonna 1904. Muistelmissaan *Pajasta parlamenttiin* Ampuja muistelee toimimistaan järjestysmiehenä vuoden 1905 suurlakossa. Sisällissodan aikana hän toimi työväenliikkeen puhujana Pohjois-Savossa ja joutui vangituksi. Sisällissodan jälkeen hän oli vangittuna Suomenlinnan vankileirillä. Hän oli yhtämittäisesti eduskunnassa vuodesta 1919. Hän tuki Wiikiä johdonmukaisesti. Hän sai kuutosista

62 Uola (2013) s. 52-54; Hanski (2007) Paasikivi (1986) s.668.

63 Soikkanen (1987) s. 310; Koivisto (2001) s. 299; Katainen (1999).

64 Tuomioja (1982) s. 287, 365; Rentola s.361; Valtiopäivät 1944 Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Meltti); Beyer-Thoma(1990) s. 41-42; Marjomaa (2001).

kaikista lievimmän kahden vuoden tuomion. Eduskunnassa Ampuja esiintyi maltillisesti ja piti neljä puheenvuoroa. Häntä ei valittu enää vuoden 1945 vaaleissa eduskuntaan.⁶⁵

Vuonna 1944 Yrjö Räisänen oli kokenut poliitikko. Hänellä oli pitkä työura vasemmistolaisissa lehdissä, kuten pakinoitsijana nimimerkillä Sasu Punanen. Tuomiojan mukaan Räisänen oli oppositiossa, ei poliittisten syiden, vaan ennen kaikkea vuosien takaa periytyneen Tanner-kaunansa takia. Viimeistään vuonna 1933 SDP:n puoluekokouksessa Tannerin arvostellessa Räisäsen aloitetta kaksikielisyyden poistamisesta välit katkesivat lopullisesti. Hän vaati pöytäkirjaan kirjattavan vastalauseensa siitä, että Tanner oli kutsunut häntä ”aitosuomalaiseksi eläimeksi.” Tätä loukkausta hän ei unohtanut. Tuomioja epäilee, että Räisäsen Tanner-kaunaa aiheutti ennen kaikkea kateus Tannerin asemasta. Räisäsen liittyminen Wiikin ryhmään herätti ihmetystä, myös kommunisteissa. Kommunistit muistivat Sasu Punasen kommunisteja arvostelleet pakinat. Esim. Yrjö Leino ei sodan aikana hyväksynyt Räisäsen vangitsemisen arvostelua.⁶⁶

Räisäsen pakinat Suomen sosialidemokraatissa nimimerkillä Sasu Punanen olivat ennen sotia herättäneet närää porvarillisessa leirissä sekä sysännyt Räisäsen syrjään SDP:n maltillisesta valtavirrasta. Räisänen oli kuutosista ahkerin puhuja eduskunnassa. Hänen poliittinen viestinsä kuului hänen lukuisissa lausunnoissaan. Valtion vuoden 1945 tulo- ja menoarvion käsittelyn aikana hän alkoi kritisoimaan militaristista fasistipolitiikkaa. Räisänen oli ensimmäinen joka totesi eduskunnassa suomalaisten kuuluneen sodassa hävinneiden puolelle. Muut poliittiset ryhmät välttivät tällaista kieltä. Räisäsen provosoivat puheet herättivät myös suurta närkästystä, mikä käy ilmi muutaman porvarillisen edustajan vastapuheenvuoroista. Esimerkiksi SDP:n kansanedustaja Simonen kuvasi Räisästä eduskuntapuheenvuorossaan: ”Hänhän on henkilö, mikä on kymmeniä vuosia elänyt siitä, että on haukkunut muita ihmisiä ja kehunut itseänsä”.⁶⁷ Kimmo Rentola kirjoittaa kommunisti Toivo Antikaisen määritelleen Räisäsen ensiluokkaiseksi demagogiksi, eli kansankiihottajaksi. Yrjö Räisänen etäännytti muista kuutosista ja esitteli itsensä välillä oikeistososialidemokraattina. Räisänen oli ainoa kuutonen, joka ei ollut perustamassa SKDL:a syksyllä 1944. Tuomiojan mukaan Räisänen etäännytti Wiikistä ja kuutosista, vaikka jatkoi heidän kehumistaan Vapaa Sanassa. Räisänen jatkoi SKDL:n kansanedustajana kuolemaansa saakka vuoteen 1948.⁶⁸

65 Tuomioja (1982) s.285; Ampujan muistelmat: *Pajasta parlamenttiin* (1947).

66 Tuomioja (1982) s. 157, 160, 286; Rentola (1994) s. 296, 382.

67 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat II, 9.1.1945 (Simonen).

68 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 28.11.1944 (Räisänen), Karonen (2012), Majander (2006); Rentola (1994) s.361; Kalemaa (2001); Tuomioja (1982) s. 365; Soikkanen (1987) s. 310.

Johan Helo oli eduskunnan ulkopuolella oleva kuutosten ryhmän jäsen, joka myös vangittiin samaan aikaan kuutosten kanssa. Hän oli toiminut SDP:n kansanedustajana vuosina 1919 – 1935 yhtä kautta lukuunottamatta. Hän oli puolueoppositiossa. Kesällä 1940 Helo toimi lähellä Suomi – Neuvostoliittoseuraa, jota pidettiin kommunistien soluttamana. Helo toimi kuutosten lehden Vapaa Sanan toimitusneuvostossa. Helo erotettiin SDP:stä samaan aikaan kuin muut kuutoset. Samassa oikeudenkäynnissä, missä kuutoset tuomittiin, hänet tuomittiin kolmen vuoden vankeusrangaistukseen. Hän oli mukana perustamassa SKDL:a ja hänet valittiin marraskuussa 1944 Paasikiven hallitukseen valtionvarainministeriksi. Kevään 1945 vaaleissa hänet valittiin SKDL:n eduskuntaryhmään. Samana vuonna hänet valittiin Suomen Pariisin lähettilääksi, minkä Wiik koki menetyksenä.⁶⁹

2.2 Mistä aiheista kuutoset puhuivat eduskunnassa?

Kuutosista sekä Räisänen että Wiik olivat keskimääräistä kansanedustajaa huomattavasti ahkerampia puheenvuorojen pitäjiä. Kun kuutoset saivat palata vankeudesta eduskuntaan he osallistuivat aktiivisesti keskusteluun. Kuten taulukosta 1. näkyy he osallistuivat hyvin monesta eri aiheista käytävään keskusteluun. Heidän tapansa ottaa osaa keskusteluun poikkesi kuitenkin muista poliittisista ryhmistä. He pyrkivät ohjaamaan keskustelun toiseen aiheeseen. Tämä näkyy keskustelusta valtion vuoden 1945 budjetista. Keskustelu muuttui poliittiseksi teatteriksi, missä kuutoset hyökkäsivät fasistisena ja militaristisena pitämäänsä yhteiskuntaa vastaan. Näillä puheenvuoroilla ei tavoiteltu varsinaisia muutoksia rahojen jakoon, vaan nostettiin keskusteluun laajempia yhteiskunnallisia muutoksia. Esimerkiksi kansanedustaja Wiik vaati ”*taantumuksellista, faschistista (sic) ja ahdasmielisen yltyöisänmaallista*” yhteiskuntaa muutettavaksi. Räisänen esitti samassa keskustelussa tulkinnan, minkä mukaan he olivat toimineet Suomen etua ajatellen vastustaessaan Neuvostoliiton kanssa käytyjä sotia. Molemmat sodat olivat kuutosten tulkinnan mukaan aiheutuneet porvarillisten piirien militaristisesta sotakihkosta. Sodan kärsimyksistä vastuu oli täysin suomalaisilla. Räisänen sanoi puheessaan kuutosten olleen oikeassa ja muiden väärässä. Eduskunta keskustelu oli laajentunut historiapoliittiseksi julistukseksi.⁷⁰

69 Soikkanen (1987) s. 312; Tuomioja (1982) s.365. Helo muistelmat: *Vaiennettuja ihmisiä* (1966).

70 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Räisänen).

Taulukko 1. Kuutosten puheenvuorot kansanedustajittain

Kansanedustaja	Lukumäärät	Aiheet:
Ampuja Mikko	4	Sotasyllisyys, Kertomus hallituksen toimenpiteistä v. 1943, oikeuskanslerin kertomus vuodelta 1943, maanhankintalaki
Meltti Väinö	6	Sotatuomioistuimessa tuomittujen armahtaminen, budjetti, kertomus hallituksen toimenpiteistä v. 1943
Rydberg Kaisu-Mirjami	1	Budjetti
Räisänen Yrjö	28	Valtiojärjestys ja eduskuntavaaleja koskevien lakien muuttaminen, sotatuomioistuimessa tuomittujen armahtaminen, budjetti, kertomus hallituksen toimenpiteistä v. 1943, talouselämän säännösteleminen, oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 1943, merityöaikalaki, Suomen Pankin hallinto ja tila vuonna 1944.
Sundström Cay	2	Oikeuskanslerin kertomus vuodelta 1943, merityöaikalaki.
Wiik Karl Harald	11	Budjetti, oikeuskanslerin kertomus vuodelta 1943, oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 1943, Talouselämän säännösteleminen, poikkeukset sotatuomioistuinlakiin, saksalaiset filmit, eräiden henkilöiden vangitseminen, maanhankintalaki.

Lähde: Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat II

Kuutoset argumentoivat usein kärsineensä sota-aikana vankeudessa vääryyttä. Heidän puheenvuoroissaan vaadittiin toistuvasti hyvitystä sota-aikana vankeudessa olleille. Vankeusolosuhteiden herättämä katkeruus välittyy kuutosten puheenvuoroista. Esimerkiksi Väinö Meltti kuvasi poliittisten vankien sota-ajan olosuhteita seuraavasti: ”ovat käytännössä olleet viime vuosina raskaampia kuin koskaan itsenäisyytemme aikana ja sitä ennen. Olosuhteet ovat vaikuttaneet siihenkin, ja erääseen aikaan, aina viime vuoden puoliväliin, näytti siltä kuin vangin

elämälle ei olisi pantu penninkään arvoa(...)(vangit) pakotettiin elämään melkein pä pelkällä ilmalla, ja lisäksi pahasti hajuavalla ilmalla. Nämä pitemmiksikin ajoiksi tuomitut vangit ovat joutuneet jo kestävänsä niin ankaran rangaistuksen, että olisi tosiaan syytä niiden, jotka lyhytnäköisellä politiikallaan ovat myötävaikuttaneet nykyisen olotilan syntymiseen, ryhtyä perusteellisempiin ja pikaisiin korjauksiin niiden kohdalta, jotka ovat joutuneet yksilöinä väärän systeemin uhriksi. ”⁷¹

Puheenvuorollaan Meltti otti osa armahdulain käsittelyyn, mitä hän vaati tehtäväksi nopeasti ja laajasti. Hän käytti tässä tehokeinona liiottelua, kuvatessaan vankien olosuhteita. Kolmen vuoden vankilakokemus antoi uskottavuutta vankeusolosuhteiden tuntemiseen. Samassa puheenvuorossa Meltti sysäsi vastuun poliittisten vankien sota-aikaisesta kohtalosta eduskunnan muille kansanedustajille. Meltti syyttää suoraan näistä vangitsemisista muita politikkoja. Suomessa oli toteutettu jatkosodan alussa noin 900 kommunistin vangitseminen turvasäilöön. Vuoden 1940 Suomi-Neuvostoliitto-Seuran järjestämien mellakoiden jälkeen, näillä vangitsemisilla oli laaja yhteiskunnan tuki. Vangitsemisten ansiosta Suomeen ei päässyt muodostumaan laajaa kommunistien vastarintajärjestöä. Keskustelussa Meltti kantoi huolta, ettei säädettävä armahdulaki olisi riittävän kattava. Myöhemmin 18.12.1944 kuutoset tekivät kirjallisen kysymyksen hallitukselle, että loputkin ns. metsäkaartilaiset pääsisivät armahdusten piiriin.⁷²

Budjettikeskustelussa kesken siitä käytyä yleiskeskustelua kuutosiin kuulunut kansanedustaja Rydberg piti ainoan puheenvuoronsa. Hän kertoo osin omakohtaisista katkerista kokemuksistaan Suomen vankienhoidosta. Rydberg oli myös kerännyt Vapaa Sana -lehden lukijoilta kokemuksia ennen puheenvuoroaan. Sodan aikaista vankeutta hän kuvaa jopa ”keskiaikaiseksi”. Vartijoita hän kuvaa kuulopuheiden pohjalta ”(että he ovat) sadisteja potkimis- ja pamputusvimmassaan.”⁷³ Hänen mukaansa vankiloiden olosuhteet vaativat parannuksia. Hänellä on valmis poliittinen ohjelma vankeudenhoidon uudistamiseksi humanimmaksi. Rydbergin mukaan vankien pitää saada vankeusaikana koulutusta, etteivät he palaa uudestaan vankilaan ja vankien kohtelun pitäisi olla inhimillisempää. Hänen perusteluinaan ovat värikkäät kertomukset omalta vankeusajalta Hämeenlinnan naisvankilasta. Vankila oli epäsiisti, ahdas, ruoka niukkaa ja huonoa, sekä vaatteet ja jalkineet kehnot. Peseytymismahdollisuuksia ei juuri ollut, ja ainoana vessana monelle vangeille toimi yhteinen, haiseva ämpäri. Vankien terveydenhuolto ja oikeusturva olivat hänen mielestään

71 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 21.11.1944 (Meltti).

72 Sodan aikaisesta vankeudesta esim. Näre(2008) s. 253-256. Kommunistien vangitsemisesta kts. esim. Rentola (1994).

73 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Rydberg).

olematonta. Vankilaloista hän syytti sota-aikaista taantumuksellista oikeusministeri Oskari Lehtosta. Hän vetosi uuteen oikeusministeriin, jonka olisi muutettava vankeusolosuhteet kohti humaaniutta ja sosiaalista vastuuta. Sisäasiainministeri Hillilä vastasi oikeusministeri Kekkosen puolesta Rydbergin puheenvuoroon. Ministeri Hillilä ilmoitti, että vankienhoidon oloihin perehtyvää komiteaa oltiin oikeusministeriössä parhaillaan toteuttamassa. Rydbergin puheenvuoro on hyvä esimerkki kuutosten puheenvuorosta, siinä yhdistyy katkeruus ja uudistusvaatimukset, joita perustellaan poliittisen tilanteen muutoksella. SKDL:lla oli jo edustajat Paasikiven hallituksessa, mistä johtuen näitä syytöksiä ei osoiteta suoraan hallitukselle. Katkeruus henkilöidään muutamaa ”fasistiksi” leimattuun, kuten Riihimäen vankilanjohtajaan tai oikeusministeri Lehtoseen ja ennenkaikkea Väinö Tanneriin.⁷⁴

Valtion vuoden 1945 budjetin käsittelyssä sisäministeriön poliisitoimeen varatut rahat saivat kuutokset voimakkaasti arvostelemaan poliiseja. He vaativat sodan ajan toimien selvittämistä ja ”fascistishenkisten” virkailijoiden erottamista. Heidän mielestään Valtiollinen poliisi oli natsimielinen ja syyllinen pöyristyttävän raakoihin pahoinpitelyihin. Valpo pitäisi rakentaa uudestaan, mihin tarvitaan ”toisenlaisen hengen elähdyttämiä viranpitäjiä.”⁷⁵ Nämä viranpitäjät hyökkäisivät ”demokratian vastaisten natsilaisten aineiden mahdollisia vehkeilyjä ja salahankkeita vastaan.”⁷⁶ Kommunisteilla oli suuret odotukset, kun vuoden 1945 vaalien jälkeen SKDL:n saadessa sisäasiainministerin salkun Valposta tehtiin ns. punainen Valpo. Tämän uuden Valpon toimintaa hankaloitti kokematon ja epäpätevä henkilökunta. Se kuitenkin laati laajan kortiston puhdistuksia ja näytösoikeudenkäyntejä varten, mutta ”puhdistukset” eivät edenneet laitavasemmiston toivomalla tavalla.⁷⁷

Tsekkoslovakiassa turvallisuuspalvelu oli ratkaisevan tärkeässä osassa, kun maata sosialisointiin. Muodollisena syynä maassa toteutettuihin laajoihin pidätyksiin pidettiin tekaistua oikeiston ”vallankaappaus” -hanketta. Kommunistien tulkinnassa nämä Tsekkoslovakian pidätykset olivat puolustuksellinen teko. Kuutosten puheenvuorosta löytyy samanlaiset käsitteet ja päämäärät. Suomen sosialisoinnille he antoivat retoriikallaan tukensa. Keväällä 1948 tästä laitavasemmiston ja muun poliittisen kentän käsitteellisestä erosta syntyi kohu, kun Hertta Kuusinen puhui Tsekkoslovakian tiestä. Laitavasemmisto ja porvaris-sosialidemokraattinen Suomi ymmärsivät Tsekkoslovakian tapahtumat todella eri tavalla. Heidän käyttämänsä käsitteiden merkitykset

74 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Rydberg).

75 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 1.12.1944 (Meltti)

76 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 1.12.1944 (Meltti)

77 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 1.12.1944 (Meltti). Valposta: Jussila(1990) s.125-134.

poikkesivat ratkaisevasti.⁷⁸

Budjettikeskustelussa kuutosten puheenvuoroissa otettiin kantaa kouluopetukseen, mihin heidän mielestään oli saatava täysremontti. Kotkan työväenopiston entinen rehtori kansanedustaja Väinö Meltti, opetus- ja sivistystyön rahoitusta käsiteltäessä, lausui opettajista: ”*Opettajakunta on valtaosaltaan edustanut maassamme kaikkein taantumuksellisimpia virtauksia osallistuen runsaslukuisesti natsilaisveljeilystään surullisen kuuluisan IKL toimintaan.*”⁷⁹. Seuraavaksi hän otti esimerkkejä oppikoulun historian kirjasta, jotka koskivat lähihistorian opetusta Lapuan liikkeestä, sekä viime sotien synnystä. Sen jälkeen hän julisti, että: ”*Koulujemme oppikirjat kaipaavat kipeästi tarkistuksia uusia oloja vastaaviksi.*” Hänestä koululaitos olisi ”demokratisoitava” kristillisänmaallisuudesta ja militariahenkisyydestä. Meltti kaipasi kouluun myös venäjänopetusta. Nämä kuutosten käyttämät argumentit olivat suhteellisen värikkäitä, mutta toisaalta saivat myös kannatusta eduskunnan muulta vasemmistolta, joka oli koulu-uudistuksista ainakin osittain samaa mieltä.⁸⁰

Koko poliittinen kenttä halusi panostaa kunnolla koulutukseen sodan ollessa ohi, mutta vain vasemmistossa vaadittiin koulujärjestelmälle sisällöstä uudistusta. Jokaisessa puheessa nähtiin lisäresurssien tarve koululaitoksessa. Petri Karonen on käsitellyt tutkimuksessaan rauhaan palaamisen näkymisestä hallituksen vuosikertomuksesta ja sivunnut myös Suomen koulutuspolitiikkaa. Hänen mukaansa koulutukseen panostaminen nähtiin niin tärkeäksi, ettei siitä voitu paljoa tinkiä. Suomessa erityisesti kotiutuville sotilaille järjestettiin erilaista koulutusta. Karonen tulkitsee näitten panostusten lisännen yhteiskunnan rauhaa pitkällä aikavälillä. Esimerkiksi niin yliopistoihin, kuin ammattikouluihin lisättiin merkittävästi opiskelupaikkoja. Eduskunnassa laitavasemmistossa vaadittiin, ei vain sisällöllisiä uudistuksia, vaan myös rakenteellisia, koska heidän piirissään nähtiin koululaitos osana porvarillisen yhteiskunnan propagandakoneistoa. Meltti vaati opettajakuntaa ”puhdistettavaksi.” Keskustelussa kuutosten puheenvuorot saivat hieman tukea. Esimerkiksi SDP:n kansanedustaja Antti Kosonen kritisoi uskonnonopetusta ”*Raamatun historian monien verta ja julmuutta tihkuvien kertomusten oppilaiden päähän pönttääminen(...) ei voi luoda siveellistä pohjaa lapseen.*”⁸¹ Koulutuksesta ja sivistystyöstä keskusteltaessa nousi esiin myös työväenteatterien niukka valtionapurahoitus, missä koettiin

78 Herta Kuusisen Tšekkoslovakian tie puheesta: Lehtimäki (2000).

79 Valtiopäivät 1944 Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Meltti).

80 Budjetin käsittelystä: Soikkanen(1980)s. 122- 123;Karonen (2012) s.163-172. Valtiopäivät 1944 Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Meltti).

81 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Antti Kosonen SDP).

kärsityn syrjintää.⁸²

Keskustelu historianopetuksesta on osa historiapolitiikkaa. Pilvi Torstin mukaan kaikissa yhteiskunnissa koulujen historiaopetuksella palvellaan jossain muodossa yhteiskunnan politiikkaa. Historianopetus rakentaa ihmisten historiakäsitystä. Koulun opetuksella voidaan antaa perusteet ja oikeutus yhteiskunnan vallassa olevalle tilanteelle. Historianopetusta voidaan käyttää myös viholliskuvien rakentamiseen, mistä Meltti kritisoi Suomen historianopetusta. Meltti vaati, että Suomen muuttunut suhde Neuvostoliittoon pitäisi opettaa lapsille. Tämä puheenvuoro suuntaa, myös huomiota tulevaisuuteen. Työväenopiston entisenä rehtorina Meltti osoitti ymmärtävänsä koulutuksen vaikutuksen, korostaessaan mielestään haitallisen oppisisällön vaikutusta. Samalla näkyy kuutosten käsitys poliittisen muutoksen lopullisuudesta. Uusi poliittinen tilanne pitäisi opettaa myös tuleville sukupolville.⁸³

Kuvaavaa näissä vaatimuksissa on nouseva ajatus opettajien ja muiden virkamiesten väärästä ideologisesta suuntautumisesta. Meltti vaati suoraan heidän erottamistaan. Keskustelu virkamieskunnan puhdistamisesta jatkui SKDL:n noustua hallitusvastuuseen ja saatua sisäasiainministerin tehtävän. Valtiollisesta poliisista rakennettiin laitavasemmistolle uskollinen toimija, mutta Suomen virkamieskuntaa ei Paasikiven jarrutuksen takia saatu puhdistettua.⁸⁴

Meltin puheenvuorossa yhdistyy poliittisten tavoitteiden lisäksi myös selkeästi henkilökohtainen katkeruus. Tämä piirre on hyvin kuvaava piirre kuutosten puheenvuoroissa. Esimerkiksi kouluhallituksen puhdistamista ja pikaista uudistamista Meltti perusteli: *”Menipä kouluhallitus syksyllä 1941 niinkin pitkälle, että kun Kotkan kaupungin elimet erottivat minut laittomasti työväenopiston johtajan toimesta, se antoi asialle siunauksensa.”*⁸⁵

Kuutoset ottivat kantaa moniin hyvin erilaisiin kysymyksiin. Näissä keskusteluissa näkyy hyvin perinteisen politikoinnin, eli budjettikeskustelun keskellä, miten kuutoset pyrkivät muuttamaan sen politisointiretoriikalla. Tällä retorisella toimenpiteellä kuutoset pyrkivät laajentamaan politiikan pelikenttää, kuten edellä mainittu koulutukseen varattujen rahojen keskellä käyty keskustelu osoittaa. Keskustelua laajentaessaan he pyrkivät aina ohjaamaan keskustelun heidän poliittiseen ideologiaan sopivalla tavalla. Näissä budjettikeskusteluissa ei todellakaan puhuttu vain suppeasti

82 Karonen(2015) s. 193-195.

83 Torsti (2008) s.62-63.

84 Jussila (1990) s.134-152.

85 Valtiopäivät 1944 Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Meltti).

budjetista, vaan kuutoset käyttivät nämä hetket oman linjansa esittämiseen. Kuutoset eivät esittäneet muutosehdotuksia, vaan keskittyivät oman politiikkansa esittelyyn. Puheenvuorosta näkyy myös henkilökohtainen katkeruus. Meltin puheenvuorosta uutisoitiin näyttävästi Vapaa Sana -lehden etusivulla.⁸⁶ Näillä kuutosten puheenvuoroilla haettiin myös vahvempia asetelmia kevään 1945 eduskuntavaaliin.⁸⁷

2.4 Kuutosten tekemät kirjalliset kysymykset

Kuutosten merkittävin poliittinen toiminta liittyi heidän tekemiin kirjallisiin kysymyksiin, mihin valtioneuvoston edustajan tuli vastata. (taulukko 2). Nämä kirjalliset kysymykset eivät olleet välikysymyksiä, eivät ne suoraan tavoitelleet Paasikiven hallituksen kaatamista. Kuutosten näkökulmasta Paasikiven hallituksessa oli heidän edustus. Näillä kysymyksillä pyrittiin jouduttamaan kuutosten vaatimusten käsittelyä. Eduskunnan kansanedustajista juuri kuutoset toivat nämä välirauhansopimuksen ehdoilla perustellut kysymykset esille. Molemmat heidän hallitukselle esittämänsä kirjalliset kysymykset olivat samalla myös painostava uhkaus. Heidän aloitteissaan käy ilmi Neuvostoliiton poliittinen ohjaus. Heillä oli tiivis yhteys valvontakomissioon. Eduskunnan ulkopuolella kommunistit ja porvariselta puolelta esimerkiksi Urho Kekkonen, Kaarlo Hillilä, Sakari Tuomioja sekä pääministeri Paasikivi kävivät neuvotteluita. Urho Kekkosesta tehdyssä tutkimuksessa on jopa esitetty, että heidän joulukuussa esittämänsä kysymyksensä metsäkaartilaisista olisi Kekkonen kanssa ennakkoon suunniteltu.⁸⁸

Kuutosten kysymys metsäkaartilaisten armahtamisesta oli oikeistolle ja sosialidemokraattien enemmistölle karvas asia. Heille sotilaskarkurit ja metsäkaartilaiset edustivat maanpettureita. Kuutosten tulkinta sodasta oli kansallisen yhtenäisyyden kannalta vaarallinen. Kesällä 1944 eduskunta oli hyväksynyt kiistellyt rikoslain tiukennukset, joiden nojalla karkureita oli mahdollista tuomita kuolemaan. Nyt kuutoset kuvasivat nämä pelkureiksi ja partisaaneiksi leimatut vapauden puolesta taistelleina sankareina. Kommunistien painostusvoima olisi ollut erilainen, jos Kekkonen osaltaan vahvisti tämän narratiivin, koska välirauhansopimuksen nojalla heidät oli armahdettava. Kuvaavaa eduskunnan reagoinnille rauhansopimuksen vaatimukseen on ettei Kekkonen puheen jälkeen asiasta keskusteltu. Keväällä 1945 sodan aikana vangittuna olleet kommunistit saivat vielä rahallisen korvauksen.⁸⁹

86 Vapaa Sana nro 7A 20.12.1944.

87 Karonen (2012), Polvinen (1999) s. 3-104 ; Retoriikasta: Palonen& Summa(1996) s. 11-13.

88 Paasikivi (1985) 50-90, Nevakivi (1994) s. 87-112; Apunen&Wolf(2009) s.415-416

89 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat II, 18.12.1944; Holmila&Mikkonen (2015) s. 134: Vuonna 1945 kouluhallituksen pääjohtaja Poijärvi ja Helsingin yliopiston rehtori Nevanlinna erosivat SKDL:n painostuksesta. Nämä erot olivat

Taulukko 2. Kuutosten tekemät kirjalliset kysymykset.

Päiväys ja istunto	Aihe	Laatijat	Reaktio
18.12.1944 I 149.	Kysymys, mikä koskee ns. metsäkaartilaisia ja maasta poistuneita sotilaskarkureita	Cay Sundström (esittäjä), Väinö Meltti ja Mikko Ampuja	Oikeusministeri Kekkonen vastaus
31.1.1945 I 162.	Kysymys, mikä koskee vuosina 1939 ja 1941 puhjenneiden sotien syyllisyyskysymyksien selvittämistä.	Karl Harald Wiik (esittäjä), Yrjö Räisänen, Mikko Ampuja, Väinö Meltti, Kaisu-Mirjami Rydberg ja Cay Sundström.	Pääministeri Paasikiven vastaus

Lähde: Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat II

Kuutosten kysymys sotasyllisyydestä tammikuun lopussa 1945 oli harkittu toimenpide.

Kysymykseen oli samalla myös kätketty uhkavaatimus. Suomen oli noudatettava välirauhansopimusta tinkimättä. Rauhansopimus velvoitti Suomen aloittamaan oikeusprosessin sotasyllisiä vastaan. Valvontakomissio oli maassa valvomassa Suomen toimia.

Sotasyllisyyskysymys rikkoi oikeusvaltioperiaatteita sekä kansallista oikeudentuntoa vastaan.

Sotasyllisiksi syytettyjä ei käsitelty epäiltyinä, vaan leimattiin kysymyksessä jo syyllisiksi. Tämän sotasyllisyyskysymyksen esiin nostaminen oli kuutosilta ennen kaikkea vaaleihin valmistautumista. Heille oli tärkeää että poliitikot vaihtuivat ja tärkeimpänä Tanner joutuisi syrjään.⁹⁰

Pääministeri Paasikiven vastauspuhe oli huolellisesti valmisteltu. Puheessaan hän ilmoitti että hallitus alkaa selvittämään sotasyllisyyskysymyksen käsittelyä. Paasikivi oli jo käynyt asiasta neuvotteluja valvontakomission kanssa. Paasikivi kertoo päiväkirjassaan valtiopäiväjärjestyksen

symbolisia, muuten virkakunta pysyi tehtävissään.

90 Majander (2006) s.328; Meinander (2009) s. 377-382; Nevakivi (1995) s.154- 169.

kieltäneen keskustelun. Poliittisen tilanteen mukaisesti kriittisiä ääniä ei olisi voinut päästää julki. Puheensa loppupuolella Paasikivi antaa voimakkaan viestin. Poliitikkojen olisi vaihduttava. Poliittisista syistä sodan ajan poliitikot joutuivat paitsioon.⁹¹

Nämä kuutosten aloitteet voidaan nähdä taisteluna oikeasta historiantulkinnasta. Omalle poliittiselle viestille määriteltiin oikeutus sodan ajan tapahtumista. Heitä tulkintansa mukaan, heitä vastassa oli ”fasisteja” ja sosialidemokraatit olivat hylänneet työväenluokan edut. Argumentoidessaan välirauhan vaatimukseen, kuutokset esittivät asemansa perustuvan Neuvostoliiton voittoon. Kuutokset pyrkivät sanelemaan julkisen käsityksen menneisyydestä. Kuitenkaan heidän tulkintansa ei levinnyt laajalle.⁹²

3 ”KEHDANNEET OLLA OIKEASSA, KUN TOISET OVAT OLLEET VÄÄRÄSSÄ” - KUUTOSTEN RETORIIKASTA

Käytän kuutosten retoriikan hahmottamisessa apunani Kari Palosen ja Hilikka Summan *Pelkkää retoriikkaa* -kirjaa. Eduskuntapuheenvuorot ovat mitä suurimmaksi osaksi retorista vaikuttamista. Kansanedustajilla on valtaa ja rajoittamaton puheoikeus Suomen tärkeimmässä puheidenpitoareenassa. Ennen kaikkea kuutokset, jotka olivat olleet pitkään vangittuna, pyrkivät saamaan viestiään kuuluvaksi. He pyrkivät politisoimaan lähihistorian tulkinnat ja vaatimaan oikeutusta loukkausten tilalle.⁹³

Puheenvuorojen tulkinnassa on tärkeää ymmärtää niiden retoriikkaa. Klassisen retoriikan piirteet *ethos* eli esittäytyminen, *pathos* eli tunteisiin vetoaminen ja *logos* eli järkiperusteet. Kuutosten puheenvuoroista on havaittavissa kaikki nämä vaikuttamisen keinot. Erityisesti Räisänen puhuu hyvin tunteisiin vetoavasti, mikä saa aikaan vastareaktiota eduskunnassa. Tämä värikyvyys on osaltaan vahvistanut kuutosiin liitettyä katkeruuden tulkintaa.⁹⁴ Yrjö Räisänen oli ensimmäinen kansanedustaja, joka puhui eduskunnassa sodan olleen hävitty. Kuutosten politiikkaa tutkineen Erkki Tuomiojan mukaan Räisäsen puheenvuoroissa näkyi kuutosista voimakkaimmin henkilökohtainen kauna. Tutkin pitääkö tämä Tuomiojan väite paikkansa. Kuutosten yleisönä ovat toiset

91 Polvinen (1999) s. 62-104.

92 Tuikka (2007) s.189-200.

93 Pekonen (2011) s.107-109.

94 Hyvämäki (1957) s. 26: Kuutosten toimintaa ohjasi puoluekiikko, katkeruus ja ääriivasemmistolaisuus. Tuomioja (1982) s.362-363: Tuomioja on erimieltä Hyvämäen kanssa. Hän mukaansa Wiikin ja muiden kuutosten toiminta sotasyllisyyskysymyksessä ja sotapoliitikkojen tuomitsemisessa ei perustunut pelkästään kostovaikuttimiin. Henkilökohtaista kaunaisuutta näkyi Tuomiojan mukaan selkeimmin Yrjö Räisäsen sodan jälkeisissä pakinoissa ja puheenvuoroissa.

kansanedustajat, mutta kuutosten puheenvuorot on suunnattu kansalle. Kuutosten julkaisema Vapaa Sana -lehti uutisoi heidän puheenvuorojaan levittämällä niitä laajalle lukijakunnalle.⁹⁵

3.1 Sasu Punasen taistelu ”demokratiasta”

Yrjö Räisäsen pitkä ura pakinoitsija Sasu Punasena vaikutti hänen kielenkäyttöön. Hän julkaisi Vapaa Sana -lehdessä pakinapalstaa *Mitä Sasulle kuuluu?* Näissä pakinoissa Räisänen osasi käyttää kieltä purevasti ja ivallisesti. Esimerkiksi Vapaa Sana -lehdessä 9.3.1945 Räisänen kuvaa, miten Tannerin poliittiset rikokset veivät Suomen kuilun pohjalle. Räisänen korostaa pakinassaan miten SKDL:n äänestäminen on ainoa mahdollisuus työväen äänille, muuten ”isänmaalle käy huonosti.”⁹⁶

Kuutosten eduskuntaan paluun jälkeen Räisänen piti Meltin kanssa kuutosista ensimmäisenä puheenvuorot 21.11.1944. Eduskunnassa käsiteltävä Wiik oli tällöin matkalla Ruotsissa hoitamassa vankeudessa heikentynyttä terveyttään ja tekemällä esitelmäkiertueen Suomen tilanteesta. Armahduslain ensimmäinen käsittely sai kuutoset ottamaan kantaa asiaan. Räisänen oli valiokunnassa toivonut laajempaa armahdusta ja vaati tilanteen nopeata korjaamista.⁹⁷

Armahduslakia käsitellessä eduskunta oli 24.11.1944 lain toisen käsittelyn aikana hylännyt Räisäsen esittämän ja kuutosten kannattamat lisäykset armahduslakiin. Lain päättyessä kolmanteen käsittelyyn 28.11.1944 sen sisältöä tai muotoa ei enää voitu muuttaa. Kolmannen käsittelyn jälkeen laista äänestetään, missä se voidaan joko hylätä tai hyväksyä. Lain esitteli eduskunnalle sosialidemokraatti Mikko Erich. Sitä seuranneessa keskustelussa Räisänen pääsi vauhtiin ja piti hyvin värikkään linjapuheenvuoron. Räisäsen tilannekuva Suomen tilanteesta on seuraava:⁹⁸

*”Herra puhemies! Se levoton aika, missä maailma nyt maailmansodan lähetessään loppuaan elää, osoittaa kieltämättömiä vallankumouksellisen tilanteen tunnusmerkkejä, varsinkin niissä maissa jotka kuuluivat, niinkuin meidänkin, sodassa hävinneen ja häviävän valtaryhmän puolelle. Kenelläkään, joka ilman toiveajattelua katselee ympärilleen, ei voi jäädä epäselväksi, että esim. Saksassa tulee tapahtumaan täydellinen vallankumous. Nykyinen pakkovalta romahtaa viimeistä piirtoa myöten”.*⁹⁹

95 Tuomioja (1982) s.362.

96 Vapaa Sana nro 57 9.3.1945

97 Majander (2004) s.252-254; Tuomioja (1982) s. 354-358.

98 Puttonen&Erkkilä &Pakarinen&Peuhkurinen&Voutilainen (2012) s.43.

99 Valtiopäivät 1944 Pöytäkirjat I 28.11.1944 (Räisänen).

Räisänen maalailee puheensa alussa Suomessa vallinnutta vallankumouksen uhkaa. Samalla hän tekee poikkeuksellisen tulkinnan sanoessaan suoraan Suomen hävinneen sodan. Tällaisia tulkintoja ei eduskunnassa kuutosten ulkopuolella harrastettu. Sodan lopputuloksesta puhuttiin kierrellen. Seuraavaksi Räisänen pääsee hyökkäämään:¹⁰⁰

”Mikä Saksassa on mahdollista, on mahdollista meilläkin, siitä huolimatta, että meillä puhutaan niin paljon demokratiasta. Sanon: puhutaan, sillä tottahan on, että täällä on pahimman pakkovallan aikana puhuttu mitä kovaäänisimmin demokratiasta. Nyt pakkovallan luhistuessa ja rauhanajan lakien astuessa voimaan vaikkapa rajoitetustikin, ei kuule muusta puhuttavankaan kuin demokratiasta. Kaikki ovat olleet demokraatteja, kansanvaltaisen hallitustavan puolustajia, nekin, jotka eivät äskeisinä vuosina häikäilleet käyttäjä keinoja, sekä laillisia että laittomia, uhkailua, pakotusta, kansalaisten turvasäilöön ottamista, vieläpä kansanedustajien kuritushuoneeseen kускаamistakin päämääriensä toteuttamiseksi, päämääriensä, jotka todellisuudessa olivat niin kaukana demokratiasta kuin taivas maasta, esittäytyvät nyt julkisin puhein ja elein mitä moitteettomimpina demokraatteina - mutta yhä vain sanoissa.”

Puheenvuorossaan Räisänen hyökkää eduskunnassa istua kansanedustajia vastaan. Samalla hän avaa laitavasemmiston tulkintaa sanasta demokratia. Hänestä ”demokratian” muodostavat laitavasemmisto. Laitavasemmiston ”demokratia” tarkoitti lähinnä kansandemokratiaa, mikä poikkesi voimakkaasti porvallis-sosialidemokraattisesta ”perustuslaillisesta” tulkinnasta demokratiasta. Tässä puheenvuorossa Räisänen väittää, ettei Suomessa ollut todellista ”demokratiaa” ennen sotia. Räisänen tulkinnassa Neuvostoliiton työväen diktatuuri, edusti todellista ”demokratiaa”.¹⁰¹

”Sitä mieletöntä sotaa, joka nyt on kansamme osalta päättymässä, ei olisi kansamme tarvinnut käydä, jos täällä sen aattona ja sitä edeltäneenä aikana olisi vallinnut demokratia. Mutta sitä ei ollut, se oli kaapattu pois niin täydellisesti, että kansan mielialat pantiin paperille hallituksen toimistoissa ja sitten juhlakokouksissa muka kansan välittöminä mielenilmauksina julkipaasatiin ja sellaisina sitten painettiin samanlaistettuihin sanomalehtiin. Sellaista oli Suomen demokratia, ’klassillinen demokratia’, kuten Saksassa, silloisessa asevelimaassa siitä sanottiin hyväksyvässä mielessä.”¹⁰²

100 Karonen (2012) s. 165-166.

101 Majander (2006) s. 334;

102 Valtiopäivät 1944 Pöytäkirjat I 28.11.1944 (Räisänen).

Puheenvuorossaan, kuin ohimennen Räisänen siirtää vastuun sodista Suomelle. Tällainen tulkinta ei sodan aikana olisi Suomessa päässyt julkisuuteen. Kuvaavaa tässä Räisäsen tulkinnassa on se, että hän voi viitata vain jatkosotaan tai myös talvisotaan. Talvisodan alusta hän ei ymmärrettävästi puhunut mitään. Räisänen ivasi muita kansanedustajia, että he olivat vain näennäisen demokraattisia. Hänestä kaikki esiintyvät muka ”demokraattisina”, vaikka olivat toimineet jatkosodan aikana Natsi-Saksan liittolaisena. Räisäsen puheenvuorosta on tulkittavissa pyrkimys monopolisoida käsitteen demokratia sisältö. Hän antaa olettaa, että vain laitavasemmisto oli todellisia ”demokraatteja”. Tällä puheenvuorolla ja syytöksillä Räisänen perusteli laitavasemmiston yksinoikeutta demokraatti-käsitteeseen. Lauri Haatajan mukaan laitavasemmiston ja muun poliittisen kentän erilainen tulkinta käsitteestä ”demokratia” tuo sodan jälkeiseen Suomen politiikkaan sekaannusta. Suomessa oli vallalla kaksi kilpailevaa demokratiatulkintaa. Samanlainen tilanne oli myös Itä-Euroopassa, ”kansandemokraattisen” järjestelmän rakentamisessa. Kansandemokraattisen tulkinnan mukaan mm. Tšekkoslovakiassa ei tehty kommunistien vallankaappausta, vaan torjuttiin oikeiston ”kaappaus”.¹⁰³

Räisänen ei olisi Sasu Punanen, ellei hän lähtisi hyökkäämään henkilökohtaisuuksilla. Lain esitellyt Mikko Erich sai puheenvuorossa ryöpytyksen niskaansa. Ehkä sen takia, että hän oli suhtautunut lain aikaisemmassa käsittelyssä epäillen Räisäsen tarjoamaan muutosesitykseen. Erich oli epäillyt lakimiehenä mitä hätäiset muutokset voisivat laille tehdä. Itseoppinut lehtimies Räisänen tarjoutui antamaan filosofian tohtorille ja lakimiehelle asiasta lisävalaistusta.¹⁰⁴

Räisänen kyseenalaisti Erichin ammattitaidon ja kyselee, miksei SDP-ryhmästä lähetetty ”kellokkaita” kuten Voionmaata, Pekkalaa tai Reinikaista esittelemään asiaa. Syyksi hän epäilee asian olevan niin ikävä, ettei tämä ”tasoita tietä pehmeälle ministerituolille”.¹⁰⁵ Räisänen käy kiinni henkilöön ja syytti: ”*Mikko Erich ei ole oikea mies amnestia-asioita hoitamaan.*”¹⁰⁶ Syynä on Erichin toiminta loppukesästä vuonna 1944 sotaväenrikoslain tiukentamisessa, mitä Räisänen kutsuu ”mestauslaiksi”. Lopuksi Räisänen sanoo, ettei luota Erichin toivomusponsiin, vaan ennemmin ministereihin Leino ja Kekkonen. Leino ja Kekkonen ovat luvanneet laajentaa armahduksen myös ns. metsäkaartilaisille.

103 Haataja (1986) s.21-23.

104 Valtiopäivät 1944 Pöytäkirjat I 24.11.1944 (Erich; Räisänen).

105 Valtiopäivät 1944 Pöytäkirjat I 28.11.1944 (Räisänen).

106 Valtiopäivät 1944 Pöytäkirjat I 28.11.1944 (Räisänen).

Mikko Erich vastaa todella purevasti Räisäsen esittämään henkilöön kohdistuvaan arvosteluun. ”En tahdo ryhtyä kilpailemaan ed. Räisäsen kanssa voimasanojen käyttämisestä, mutta huomautan vain, että kyllä kai jokainen tervejärkinen ihminen..”¹⁰⁷ ymmärtää sodan aikaisen tilanteen vaatimuksen. Suomen armeija oli romahtamassa Neuvostoliiton suurhyökkäyksen keskellä. Puheenvuorossaan Erich tulee epäsuorasti ilmaiseeksi, ettei Räisänen ole tervejärkinen.

Räisänen vastaa kipakasti takaisin siteeraten Erichin vanhaa lausuntoa ”mestauslaista”. Räisäsen puheenvuoro sisältää kätkeyn uhkauksen. Räisänen esittää puheenvuorossaan, että ”mestauslaille”, voisi tulla enemmän mahdollisuuksia ja päättää puheenvuoronsa painostavaan viestiin Erichille:

*”Minä pyytäisin lukea tästä ed. Erichin ylistyspuheesta tälle mestauslaille seuraavat sanat: ’Se on välttämätöntä myöskin silmälläpitäen tulevia rauhanaikaisia oloja’ - kuunteleppas, Mikko - ,jolloin vallattomat ainekset pyrkivät niin voittavassa kuin voitettussakin valtiossa saamaan yliotteen ja siitä voi tulla koko valtiolle sisäisiä häiriöitä, mitä tuhoisimpia seurauksia. Ja näitä ilmiöitä on siis katseltava realiteettien kylmässä valossa ja jätettävä teorian toiseen aikaan, jolloin niiden toteuttamisella voi olla enemmän mahdollisuuksia.(---) Olisi hyvä, jos hän muistaisi nyt tämän puheenvuoronsa ja sen huomioon ottaen toimisi.”*¹⁰⁸

Tässä armahduslaista pidetyssä keskustelussa näkyy hyvin Räisäsen poliittinen toiminta. Tässä keskustelussa ei puhuta vain armahduslaista, mistä Räisänen oli suunnilleen samaa mieltä, vaan keskustelussa puretaan henkilökohtaista katkeruutta lain esitelleeseen sosialidemokraatti Mikko Erichiin. Keskustelun jälkeen Räisänen äänesti Erichin esittelemän lakialoitteen puolesta. Käsittelyn aikana hän keskittyi vain arvostelemaan henkilöä, joka lakia esitteli.¹⁰⁹

Myöhemminkin Räisänen ottaa yhteen eduskunnassa Erichin kanssa. Joulukuussa 19.12.1944 eduskunta käsitteli aseiden laittomasta hallussapidosta annettavien tuomioiden kiristämisestä. Erich piti ainoana kansanedustajana asian kolmannessa käsittelyssä puheenvuoron. Erich piti aseiden rekisteröimättömyyttä unohduksena ja ihmetteli siitä annettavien tuomioiden suuruutta sarkastisin sanakääntein. ”Mutta kumminkin lohdutan itseäni sillä, että tiedän edustajatoverieni joukossa olevan monta, jotka eivät myöskään ole voineet pysyä kärryillä.”¹¹⁰ Hänen latinankielisen lainauksensa sai Räisäsen huutamaan välihuudon ”Pane vähän latinaa väliin”¹¹¹. Erich jatkoi ettei se

107 Valtiopäivät 1944 Pöytäkirjat I 28.11.1944 (Erich).

108 Valtiopäivät 1944 Pöytäkirjat I 28.11.1944 (Räisänen).

109 Valtiopäivät 1944 Pöytäkirjat I 28.11.1944 (Räisänen).

110 Valtiopäivät 1944 Pöytäkirjat II 19.12.1944 (Erich).

111 Valtiopäivät 1944 Pöytäkirjat II 19.12.1944 (Räisänen).

sovi tähän kohtaan, mutta puheensa loppupuolella Erich toteuttaa Räisäsen pyynnön. ”*Huimaava eroavaisuus, tuo laesio enormis, puhuakseni jälleen ed. Räisäsen mieliksi latinaa.*”¹¹² Erich toteaa, että ”*Mutta ihmetellä tavallinenkin kansanedustaja kuitenkin uskaltaa nyt säädettävässä laissa ilmenevää syvempää viisautta. Eihän ihmettely vielä sellaisenaan ole mitään röyhkeää oppositiota. Ihmettelystä huolimatta herra puhemies, kuten usein muulloinkin, kiltisti taivun hallituksen voimakkaamman tahdon ohjattavaksi ja äänestän lain hyväksymisen puolesta. Mutta se ei estä minua hiukan ivansekaisesti hymyilemästä itselleni. (Eduskunnasta hyvä-huutoja ja hilpeyttä)*”¹¹³ Tämä Erichin puheenvuoro oli yksi voimakkaimmista puheenvuoroista missä kritisoitiin hallituksen päättämiä rauhansopimuksen ehtojen mukaisia sanelupäätöksiä. Tällä lailla pyrittiin saamaan aseet kontrolliin. Hallituksella oli pelko erityisesti suojeluskuntien kiväärien kohtalosta. Valvontakomissio oli ottanut asiaan kanta, mikä vauhditti lain käsittelyä ja takasi että se hyväksyttiin eduskunnassa. Myöhemmin Mikko Erich toimi Väinö Tannerin puolustusasianajajana sotasyllisyysoikeudenkäynnissä.¹¹⁴

3.2 Wiikin tulkinta sodasta

Kuutoset pyrkivät tietoisesti käymään sodasta keskustelua ja politisoimaan tulkintoja Suomen sota-ajasta. Sota-ajan tulkinnoista he rakensivat voimakasta vastakkainasettelua, missä vastakkain asetettiin rauhantahtoinen laitasemmistö ja ”fasistit”. Tässä vastakkainasettelussa he pyrkivät rakentamaan erityisesti SDP:n johtajista selkeää viholliskuvaa. Tässä projektissa eduskuntakeskustelut avasivat mahdollisuuden tuoda viestiä julkisuuteen. Tämä poikkesi totutusta eduskunnan politikointiretoriikasta, jossa kiistellään mihin valtion pitäisi tai ei pitäisi rahaa käyttää.

Wiikin palattua Ruotsin matkaltaan joulukuussa 1944, hän piti ensimmäisen puheenvuoron eduskunnassa 11.12.1944. Wiik piti pitkän linjapuheenvuoron kesken vuoden 1945 budjetin käsittelyä. Puheenvuoro mikä ei käsitellyt budjettia vaan tuomitsi sotavuosien väärän politiikan ja pyrki osoittamaan miten kuutoset olivat oikeassa. Tässä puheenvuorossa välittyi Wiikin poliittinen vasemmistolainen ideologia, mikä ohjaa hänen tulkintaansa niin budjetista kuin sota-ajan vuosista. Hänen tulkintansa budjetista on kuvaava: ”*Se on kunakin aikana osoittanut yhteiskunnassamme vallinneet voimasuhteet ja luokkapyyteet, joita vallassa ollut luokka on kulloinkin ajanut, ja myöskin myönnytykset, joita se toisina aikoina on pitänyt tarpeellisina tehdä jonkinlaisina korvauksina niistä*

112 Valtiopäivät 1944 Pöytäkirjat II 19.12.1944 (Erich).

113 Valtiopäivät 1944 Pöytäkirjat II 19.12.1944 (Erich).

114 Hietaniemi (1986) s.142-144.

usein sietämättömistä taakoista, joita se on sälyttänyt köyhempien kansanluokkien kannettavaksi – olkoonpa, että nuo myönnytykset usein ovat olleet enemmän näennäisiä.”¹¹⁵ Tällä tulkinnalla Wiik näki näennäisinä niitä Tannerin politiikalla saavutettuja tuloksia, mitä SDP oli rakentanut porvareiden kanssa yhteistyössä. Wiik ei hyväksynyt vuoden 1918 rajalinjan ylittämistä. Esimerkiksi Wiik oli heti tuoreeltaan arvostellut voimakkaasti talvisodan aikaista ns. tammikuun kihlausta v. 1940 sekä suojeluskuntasopimusta. Tällä sopimuksella työnantajat tunnustivat ammattiliitot sopimuskomppaniksi ja SDP salli jäsenilleen suojeluskuntaan liittymisen. Suojeluskuntasopimus herätti myös SDP:n jäsenistössä arvostelua, eikä työväenliikkeen parista tullut ryntäystä suojeluskuntiin.¹¹⁶

Seuraavaksi Wiik alkaa puhua sodista, mistä suoraan syytti Suomessa vallinnutta militarismia. Hän kertoo vastustaneensa sitä, kun SDP vuoden 1937 puolueohjelmassa hyväksyttiin puolustusvoimien varustelumenojen kasvattaminen. ”*Tahdottiin siis ikäänkuin uskotella, että jos Suomi joutuisi sotaan, sen sotilaallinen voima tulisi olemaan demokratian käytettävissä.*”¹¹⁷ Wiik oli voimakkaasti arvostellut Suomen varusteluhankintoja ja tässä puheessaan hän perustelee asian. Syytä eivät olleet pasifismi tai säästäväisyys vaan usko siihen, että: ”*Jos Suomi joutuisi sotaan, niin se joutuisi taistelemaan maailmafasismin(sic) puolella.*”¹¹⁸ Ennen talvisotaa Wiik oli ollut Suomen varustehankintojen yksinäinen kriitikko. Hän vaati armeijan puhdistamista saksalaismielisistä upseereista rahojen ehtona. Tätä ei SDP lähtenyt edes virallisesti ehdottamaan, ja näillä mielipiteellään Wiik jäi vähemmistöön SDP:n sisällä, vaikka jäsenistön keskuudessa Wiikin linjalla olisi ollut myös kannatusta. Ennen talvisotaa Suomen kommunistit Arvo ”poika” Tuomisen johdolla antoivat tukensa maanpuolustuksen parantamiselle. Tämä tuen osoitus oli enemmän tilanteeseen sopiva taktinen käänös, kuin kommunistien luottamuksen osoitus Suomen puolueettomuudelle. Tämän Tuomioja kokee Neuvostoliiton johdon luottamukseksi Suomen politiikkaa kohtaan. Kimmo Rentola näkee tämän tulkinnan virheellisenä, koska Moskovassa ei kannatettu Suomen varustelun lisäämistä. Moskovon uusia ohjeita ei saatu toimitettua kommunisteille.¹¹⁹

Wiik jatkaa puheessaan sotavuosien arviointia: ”*Jää ainoaksi myönteiseksi saavutukseksi tällä alalla joukko kokemuksia, jotka tosin nekin ovat kalliisti ostettu. (...)Paljastuneet ovat nyt ne poliitikot jotka menneinä vuosina ovat koettaneet näytellä valtiomiehen osaa*”¹²⁰ Sodat olivat

115 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Wiik).

116 Paavolainen (1989) s. 173-176; Tuomioja(1982) s. 277-283; Soikkanen 1987 s. 141-144.

117 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Räisänen).

118 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Räisänen).

119 Tuomioja s. 233 – 241; Rentola (1994) s.99 – 104.

120 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Räisänen).

Wiikin mukaan suomalaisten poliitikkojen aiheuttamia, joiden tulisi kantaa vastuunsa virheistään. Tähän asiaan kuutoset palasivat toistuvasti eduskuntakeskusteluissa, esimerkiksi vaatimalla hallitukselta toimia sotasyllisyyskysymyksessä.

Wiikin tulkinnassa sota oli hävitty, mikä oli voimakas ilmaus. Mikään muu eduskuntaryhmä ei eduskunnassa puhunut sillä käsitteellä sodasta. Kaikki muut puolueet pyrkivät kiertelemään asiaa ja arvostamaan päättynyttä taistelua. Sotaa kuvataan esim. onnettomuutena tai raskaana.¹²¹ Kuutoset poikkeavat tästä kielestä ja pyrkivät muuttamaan sitä. Nämä sodat koetaan turhana ja Suomen vahingollisen sotapolitiikan seurauksena. Tällaiset puheenvuorot rikkoivat eduskunnan sodan jälkeistä käytäntöä, missä yritettiin pitää kiinni yksimielisyydestä vaikeina aikoina. Tämän käytännön sanoitti SDP:n Väinö Voionmaa vastatessaan Yrjö Räisäsen arvosteluun ulkoasiainvaliokunnan kertomuksesta vuodelta 1943: ”*Tämmöisinä aikoina olisi kartettava semmoisten erimielisyyksien esille virittämistä.*”¹²² Voionmaan mukaan sotavuosien politiikan arviointi ”*on jätettävä vaalien kautta itse Suomen kansan ratkaistavaksi.*”¹²³ Kun eduskunta hylkäsi Räisäsen ehdotuksen mietinnön palauttamisesta takaisin valiokuntaan vastauspuheenvuorossa, hän piti katkeria puheenvuoroja. Voionmaan kaipaamaa yksimielisyyttä ei ole havaittavissa Räisäsen puheenvuoroista: ”*Suomen kansa tulee sitten vaaleissa(...) antamaan tuomion.*”¹²⁴ Räisäsen mukaan tuomion saa myös eduskunta ”*joka tahtoo mennä samaan köyteen hallituksen kanssa.*”¹²⁵ Tämä oli hyvin suora uhkaus.¹²⁶

Seuraavaksi puheenvuorossaan Wiik vetoaa historiaan, jonka avulla hän pyrkii osoittamaan kuutosien olleen oikeassa. ”*Nämä seikat kuuluvat historiaan, mutta sellaiseen historiaan, joka päivä päivältä lisää uusia lehtiä suureen kirjaansa.(...) Mutta kaikki me toivomme, että omat tekomme ja oman kansamme teot olisivat sellaisia, että ne kestäisivät historian tuomion.*”¹²⁷ Näillä historiaan vetoamisilla Wiik koetti oikeuttaa oman argumentaationsa. Tämä puheenvuoro on hyvä esimerkki siitä, miten tärkeässä osassa historia oli Wiikin retoriikassa. Tämä on osa hänen historiapolitiikkaansa: Wiik puheenvuorossaan syyttää sodista Suomen militarismia, mutta vaikenee

121 Petri Karonen(2012) s.167-168: kiinnitti tutkimuksessaan huomiota tähän, miten Yrjö Räisänen puhuu sodasta.

Eduskunnassa sotaan kuvaataan mm. raskaaksi koettelemukseksi (Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944,ministeri Sakari Tuomioja Edistysp.) sekä onnettomuudeksi. Esim. ”kansakunnan on tutkittava suurien onnettomuuksiensa syytä.”. Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 1.12.1944 (Väinö Voionmaa SDP).

122 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 1.12.1944(Voionmaa SDP).

123 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 1.12.1944(Voionmaa SDP).

124 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 1.12.1944(Räisänen).

125 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 1.12.1944(Räisänen).

126 Räisäsen köysi -kommentista: Karonen (2012) s.168. Eduskunnan sodan jälkeisestä keskustelu käytännöstä: Majander (2006) s. 327

127 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Wiik).

talvisodasta. Hän aloittaa käytännön esimerkinsä jatkosodan syttymisestä. Talvisodan syttymisessä Neuvostoliiton rooli olisi paljon vaikeammin selitettävissä.

Wiikin mukaan 25.6.1941 pidetty eduskunnan istunto oli ”historiallinen teko”. Tuossa istunnossa pääministeri Rangel ilmoitti Suomen olevan sodassa. Muiden ryhmien puheenvuoroissa kuului varovainen innostus, mutta IKL:n puheenvuorossa riemulla ei ollut rajoja tai tarkemmin puheenvuorossa kaavailtiin Suomen uusia rajoja Vienenmerestä Laatokkaan. Tässä istunnossa Wiik piti vasemmistososialistien ryhmäpuheenvuoron ja varoitti Suomen joutuvan sotaan vieraiden suurvaltojen intressien takia. Budjettikäsittelyn yhteydessä hän korosti kuutosten roolia: ”*Yksi ainoa ryhmä, eduskunnan pienin ryhmä, sanoutui irti siitä sotaseikkailusta, joka silloin oli tekeillä.*”

¹²⁸Wiikin mukaan muut eivät kunnioittaneet kansan rauhantahtoa. Hänestä tästä sotaseikkailusta on historia antanut lopullisen tuomion. Tässä näkyy selvästi kuutosten historiapolitiikka, he keskittyivät jatkosodan syttymiseen ja irrottivat sen jälkiviisaasti kontekstistaan. Talvisodan syttymiseen he eivät keskittyneet. Tämä oli hyvin tietoista menneisyydenhallintaa, mikä palveli heidän poliittisia päämääriä. Jukka Tarkka kuvaa, miten Paasikivi arvosteli kommunisteja, jotka puhuivat jatkosodasta, kuin talvisotaa ei olisi ollutkaan.¹²⁹

Wiikin mukaan Suomea uhkaa se, etteivät kaikki usko tilanteen olevan lopullinen. Wiikin mukaan osa taantumuksellisista yhä odottaa ”maailmanpolitiikassa selkkauksia”¹³⁰, mitkä voisivat parantaa heidän asemiaan. Hän ennakoi lakkautettujen järjestöjen jäsenten, ts. suojeluskuntalaisten, järjestäytyvän uudestaan. Wiikille pahinta taantumusta on edustanut hallituksessa olleet näennäiset työväen edustajat ”*jotka ovat solmineet vallanpitäjien kanssa linnarauhan ja tukeneet heidän politiikkaansa.*”¹³¹ Wiik oli jo vuosia arvostellut Tanneria luokkataistelun unohtamisesta. Wiikin mukaan työväenluokan tulisi ottaa se asema mihin se kuuluisi ”*samalla kun on pyrittävä tukahduttamaan taantumukselliset virtaukset mahdollisimman kokonaan*”.¹³² Wiikin mukaan vain työväestö voi turvata Suomelle rauhallisen ulkopoliittikan ja sisäisen kehityksen. Tämä sodan haavojen parantaminen tapahtuisi Wiikin mukaan vain antamalla työväestölle sen ansaitsema asema ja jatkamalla sosiaalipoliittista uudistustyötä. Wiik päätti puheensa toiveeseen, että tulevat vaalit päästävät työväestön äänen kuuluville. Samalla hän vaati hallitusta varmistamaan, että vaalit olisivat niin kansanvaltaiset kuin luokkayhteiskunnassa on mahdollista. Tässä puheenvuorossa Wiik ilmaisi arvostavansa vaalien tuomaa parlamentaarista asemaa. Samalla hän asemoi

128 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Wiik).

129 Tarkka (1986) s.81- 83; Soikkanen (1980) s. 81-84; Majander (2006) s. 294 -296; Tuomioja (1982) s.320-324.

130 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Wiik).

131 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Wiik).

132 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Wiik).

laitavasemmiston edustamaan yksin työväenliikettä. Osoittamalla arvostelua SDP:n johtoa kohtaan Wiik koetti lisätä SDP:n äänestäjien siirtymistä kannattamaan SKDL:a. Samalla Wiik pyrki saavuttamaan SKDL:lle yksinoikeuden puhua yhteisen työväenluokan äänellä. Tässä puheenvuorossa on huomioitavaa, että hän puhuu suorastaan ylistävään sävyyn työväenluokasta. Wiik korostaa, miten työväelle tehtyä vääryyttä on korjattava. Tällä puheenvuorollaan Wiik tuo ilmi SKDL:n poliittista linjaa. Toisaalta Wiikin napakka hyökkäys SDP:n johdon suuntaan ei varmasti edesauttanut SKDL:n suunnitelmia kansanrintamasta, missä SDP:lle oli varattu suuri rooli. Laitavasemmisto pyrki muuttamaan SDP:n linjaa. Tämä hanke kuitenkin epäonnistui marraskuussa SDP:n puoluekokouksessa 1944. Tämän jälkeen hyökättiin voimakkaasti SDP:n puoluejohdon ja Tannerin kimppuun. Kuutosten SDP:n johdon arvosteluun vaikutti tämän poliittisen linjan lisäksi myös henkilökohtainen katkeruus.¹³³

Wiikin puheenvuoron jälkeen Yrjö Räisänen otti osaa keskusteluun. Aluksi Räisänen epäili, ettei kaikki ole niin vilpittömästi uuden politiikan kannalla, kuin puheissa muu eduskunta antaa ymmärtää. Seuraavaksi hän siteerasi Paasikiven puheenvuoroa, missä Paasikivi korosti: ”Rauha ja sopu sekä luottamuksellinen suhde suuren Neuvostoliiton kanssa on meidän valtiollisen toimintamme ensimmäinen ohje”¹³⁴. Tämä Paasikiven siteeraaminen on mielenkiintoinen argumentti, koska se kuvastaa millaisen aseman Paasikivi oli saanut sodan jälkeisessä Suomessa. Käyttämällä Paasikiven asemaa hyväkseen Räisänen alkoi purevasti arvostella, että tällainen asenne on ollut unohduksissa Suomen itsenäisyyden ajan. Erityishuomion Räisänen antoi oikeiston itsenäisyyskäsitykselle, mikä ”on aikaisemmin lähtökohtanaan pitänyt tuhoisaa kuvitelmaa alituisesta vastahakoisuudesta Suomen ja Neuvostoliiton välillä.”¹³⁵ Räisänen pitää tästä osoituksena kuutosten kohtaloa jatkosodan alussa. Rauhan tultua tällaiset tulkinnat taistelevasta itsenäisyydestä karsittiin julkisesta keskustelusta.¹³⁶

Räisäsen mukaan hallitus laittoi vuonna 1941 totuuden puhujat vankeuteen, ja vuonna 1944 tilanne on muuttunut: kaikki puhuvat eduskunnassa niin kuin kuutoset silloin. Räisänen mukaan Suomessa ei olla tehty riittäviä johtopäätöksiä tästä uudesta tilanteesta ja Suomen suhteet Ruotsiin ja Yhdysvaltoihin on vaarannettu. Erityisesti Risto Rytin valintaa Suomen pankin pääjohtajaksi Räisänen arvostelee voimakkaasti. Hän siteeraa Dagens Nyheterin kirjoitusta: ”Hän on este

133 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Wiik); Tuomioja (1982) s. 350-358: Wiik piti kiusallisena SKDL - linjaa, missä korostettiin demokraattisuutta ja vaiettiin sosialismista; SDP:n vuoden 1944 marraskuun puoluekokouksesta Soikkanen (1991) s. 27-40.

134 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Räisänen).

135 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Räisänen).

136 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Räisänen); Auvinen&Holmila&Lehtimäki(2015) s. 210-227.

finanssiavun saamiselle, lyhyesti sanoen, hän on aivan liian kallis Suomelle.”¹³⁷Räisänen pilkkaa Suomen suvereeniuden ja itsenäisyyden korostamista tässä tilanteessa, sillä se voi vaarantaa luotonsaannin Yhdysvalloista. Räisänen vaatii voimakasta irtiottoa sota-ajan politiikasta.¹³⁸Nämä taloudelliset argumentit olivat voimakkaita. Samalla Räisäsen puheenvuorosta näkyy mielenkiintoinen suhde Ruotsiin. Räisänen ei puheessaan sanallakaan käsitellyt puna-armeijan miehittämiä Itä-Euroopan maita tai hakenut niistä vertailukohtaa Suomen tilanteeseen. Räisänen käytti argumenttinaan huolta Suomen ja Ruotsin suhteista, mistä myös muut eduskuntapuolueet kantoivat huolta. Sodan jälkeen Suomen julkisessa keskustelussa haluttiin liittää Suomi osaksi Pohjolaa. Tällä tulkinnalla niin Paasikivi kuin oikeisto koettivat sodan jälkeisen ajan säädellyssä julkisuudessa tehdä hienovaraista eroa Suomen ja Neuvostoliiton miehittämän Itä-Euroopan välille.¹³⁹

4 TAISTELU TYÖVÄESTÖN SYDÄMISTÄ

4.1 Tanner tähtäimessä

Kuutosten katkeruus ja molemminpuolinen jännite näkyy selvästi tiukoissa väittelyissä SDP:n kansanedustajien kesken. Edellisessä luvussa analysoidut kuutosten puheenvuorot budjettikeskustelussa saivat uuden 35-vuotiaan SDP:n kansanedustaja Toivo Mansnerin reagoimaan. Hän oli noussut eduskuntaan vuonna 1942, eikä siis ollut ollut kuutosten kanssa aikaisemmin samaan aikaan eduskunnassa. Hän kritisoi Räisäsen puheenvuoroa turhasta itsekorostuksesta ja siitä, ettei se käsitellyt budjettia. Mansner piti Wiikin ja Räisäsen tulkintaa jatkosodan alusta jälkiviisautena: ”on helppoa esiintyä jälkihaukkujana ja arvostelijana.”¹⁴⁰ Hänen mukaansa kuutosilla ei ollut niin rohkeaa kantaa sotaan lähtemiseen, että he olisivat rohjenneet vaatia asiasta äänestystä. Tämä Mansnerin väite sai Räisäsen ja Wiikin ottamaan voimakkaasti kantaa.¹⁴¹

Tämä Mansnerin väite oli osoitus, ette SDP:n enemmistö ottanut vain passiivisena vastaan kuutosten valikoivaa historiantulkintaa. Kuutosten valikoiva ja tietoinen historiapolitiikka herätti vastustusta. SDP:n ja SKDL:n välit olivat kireät. Puolueet kilpailivat työväestön äänestäjistä. Tässä kamppailussa SKDL:n aseena oli puolueen johdon jatkosodan aikainen toiminta. Tähän kamppailuun liittyvät nämä kuutosten valikoiva historian käyttö. Ennen kevään 1945 vaaleja SDP

137 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Räisänen).

138 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Räisänen).

139 Auvinen&Holmila&Lehtimäki (2015)s. 227-232.

140 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Mansner).

141 Soikkanen (1980) s. 124.

aloitti oman vastahyökkäyksen, missä rinnastettiin kommunistien toiminta ja toimintatavat 1930-luvun IKL:ään.¹⁴²

Erityisesti Yrjö Räisänen sanaili Mansnerin kanssa kärkevästi. Räisänen siteerasi kansanedustaja Paavo Virkkusen (kok.) artikkelissa ollutta ohjetta, jonka mukaan nuoren kansanedustajan tulisi olla kolme vuotta hiljaa, ennen kuin osallistuu keskusteluun. Räisänen jatkoi epäilemällä Mansnerin ”fiksuutta(sic)”, kun hän ei ollut perehtynyt eduskunnan keskustelupöytäkirjoihin. Tämän Räisäsen kommentin, voi kyseenalaistaa oliko vuoden 1941 keskustelupöytäkirjoihin tutustuminen ”fiksuutta”. Tämä Räisäsen karkäs puheenvuoro nosti tunteita. Välihuudot rikkoivat keskustelun useasti.¹⁴³ Esim. Räisäsen puheenvuoron aikana edustaja Sulo Heiniö (edistyp.) huusi hänelle: ”Puhu budjetista!”¹⁴⁴ Räisäsen jatkaessa että ilman äänestyksen vaatimistakin eduskunnan tilanne vuonna 1941 oli selkeä. Hänen mukaansa kaikki muut olivat sodan puolesta ja ainoastaan kuutoset sitä vastaan. Tämä väite sai kansanedustaja Mauri Lepistön (sdp.) huutamaan Räisäselle: ”Mistä se tiedetään?”¹⁴⁵ Räisäsen mukaan kuutosien kanta sotaan oli ilman äänestystäkin selkeä. Räisänen esittää, että eduskunnan 1.12.1944 hyväksymä ulkoasiainvaliokunnan mietintö vuoden 1943 tapahtumista oli ”paha juttu”. Tällaiset puheenvuorot eivät ainakaan vähentäneet laitavaseemmistoon liitettyjä ennakkoluuloja. Puheenvuorot, joissa he vaativat virkamiesten puhdistamista, ja Räisäsen puheenvuoro, jossa vihjaillaan köydestä, ei lisännyt muun eduskunnan innostusta. Räisänen päätti puheenvuoronsa Mansneriin kohdistettuun ivaan: ”*No niin. Voin lopettaa tämän lausuntoni kunnan Horatiuksen sanoihin: Parraton nuorukainen on röyhkeä.*”¹⁴⁶

Wiik koki tärkeäksi myös vastata Mansnerin väitteeseen: ”*Ed. Mansnerin lausunto mikäli se kohdistui kuutosiin, oli uusi esimerkki siitä miten korkealle kehittynyt on sosialidemokraattisella taholla taito puhua muodollisesti totta ja asiallisesti päinvastoin. (...)Mutta se taito ei ole kenellekkään kunniaksi.*”¹⁴⁷ Puheenvuorollaan Wiik kiertää eduskunnan käyttäytymissäntöä, missä ei hyväksytä valehtelijaksi leimaamista. Puheenvuoron sisältö oli lyhyt ja ytimekäs. Wiikin mukaan Mansner valehtelee väittäessään kuutosia jälkiviisaaksi.

Mansner ei jäänyt sanattomaksi vaan vastasi kritiikkiin. Hän mukaansa Räisänen piti häntä lahjakkaana, jos oppisi kolmessa vuodessa puhumaan, koska Räisänen ”*ei ole vielä tähän mennessä*

142 SDP:n ja SKDL:n väleistä: Hentilä(1986)s. 115- 126; Soikkanen (1991) s.51-55.

143 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I,11.12.1944; Soikkanen (1991) s.106-107.

144 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Heiniö).

145 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Lepistö).

146 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Räisänen).

147 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Wiik).

*itse oppinut, sillä tavallisesti hän puhuu aina asian vierestä, mutta ei asiasta.*¹⁴⁸ Tämä lohkaisu sai eduskunnasta välihuudon: ”Oikein”¹⁴⁹. Henkilökohtaisen kuittauksen jälkeen Mansner arvioi kovin sanoin Räisäsen politiikkaa. Hän kritisoi Räisästä tekopyhydestä, kun Räisänen toimi epädemokraattisesti yrittäessään rajoittaa kansanedustajan vapaata puheoikeutta ja korostaessaan samalla ”demokraattisuuttaan”. Mansner opastaa Räisästä, että demokratiaan kuuluu sananvapaus vaikka puheenvuoro ei miellyttäisi. Tämä oli hyvin tarkka arvio laitavasemmiston ”demokratia” -tulkinnasta. Kansandemokratiassa ei vastakkaisia mielipiteitä hyväksytty. Mansner tyrmää myös kuutosten selittelyn vuoden 1941 toimistaan. Jos he eivät vaatineet silloin äänestystä, niin he tosiasiallisesti hyväksyivät hallituksen toimenpiteet.¹⁵⁰

Räisänen vastaa Mansnerin puheenvuoroon ja pehmittelee omaa puheenvuoroaan sanomalla, että myös nuoret saavat puhua kuutosillekin. Tosin hän asettaa ehdoksi, että ”*pitää asiasta puhua eikä tyhmyyksiä kuten ed. Mansner*”¹⁵¹ Räisänen jatkaa kuutosten toiminnan puolustelua ja vetoaa heidän saamaansa tuomioon, mitä Räisänen väittää seuraukseksi heidän esiintymisestään eduskunnassa. Osittain tämä väite pitää paikkansa, muttei se poista Mansnerin esittämää tosiasiaa. Jälkikäteen kuutoset esiintyivät paljon varmemmin, kuin vuonna 1941. Tämä on tietenkin luonnollista, samoin kuin hyvityksen hakeminen ja katkeruuden purkaminen. Toisaalta tässäkin sanailussa näkyi vastakkainasettelu SDP:n ja kuutosten välillä. Myöhemmin budjettikeskustelussa Meltin arvosteltua valtiollista poliisia, Räisänen otti osaa keskusteluun ja kommentoi ivallisesti, ”*vaikka ed. Mansner sanoisi mitä, niin Valpo on puhdistettava.*”¹⁵² Räisäsen mukaan, ”*jos ei valtiollisen poliisin uudistaminen onnistu, se on lakkautettava ja tehtävä parempi Valtiollinen poliisi.*”¹⁵³ Seuraavan eduskunnan aikana rakennettiin kommunistijohtoinen ns. punainen Valpo.¹⁵⁴

Yrjö Räisänen joutui taas kiivaaseen väittelyyn eduskunnan käsitellessä oikeusasiamiehen kertomusta toiminnastaan vuonna 1943. Räisänen pitää pitkän ja yksityiskohtaisen puheenvuoron vankeusajastaan. Vankeuden aikaisilla esimerkeillä Räisänen koetti osoittaa, ettei oikeusasiamies ollut toiminut oikein vuonna 1943. Hän vaati, että mietintöön olisi kirjattava vangeille tapaturmavakuutus tai vastaava turva. Räisänen myös omahyväisesti toivoi, että nyt vangituilla

148 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Mansner).

149 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944.

150 Demokratiakäsitysten eroista: Majander (2006) s. 329; Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Mansner).

151 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Räisänen).

152 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Räisänen).

153 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat I, 11.12.1944 (Räisänen).

154 Jussila (1990) s. 118-129. Uusi Valpo rakennettiin ”demokratian” aseeksi. Valpo keräsi mm. aineistoja ”taantumuksellisista” suomalaisista. Tällä aineistolla oli tarkoitus virkamieskuntaa ”puhdistaa”. Paasikiven jarruttelu ja perustuslaki estivät nämä puhdistukset.

porvareiden edustajilla olisi parempi kohtelu kuin heillä. Räisänen vaati, että Riihimäen vankilanjohtajan sota-ajan toiminta tutkittaisiin perusteellisesti Hillilän asettamassa komiteassa.¹⁵⁵

Oikeusasiamies Esko Hakkila vastasi Räisäsen puheenvuoron ja kertoo kiertäneensä sota-aikana tarkastusmatkoilla vankiloissa. Hänen mukaansa vankiloiden olosuhteet olivat pääsääntöisesti hyvät, mutta myöntää elintarvikepulan olleen vaikea vuoden 1942 talvella. Hakkila suhteuttaa vankiloiden ruokapulan koko Suomessa vallinneeseen elintarvikepulaan. Hän toivoo, että rauhan aikana vankiloiden olosuhteita ja vartioiden palkkausta voidaan parantaa. Oikeusasiamies pitää hyvänä tutkimuskomitean perustamista ja sitä, että osa sen jäsenistä on itse ollut sodan aikana vankeudessa. Entisen oikeusministerin Oskari Lehtosen (kok.) puheenvuoro kuvaa hyvin sitä, miten Räisäseen suhtauduttiin puoluekentän toisella puolella. Lehtosen mukaan Räisäsen puheet ovat vain itsekorostusta tai propagandaa. Tätä hän perustelee Riihimäen vankilalääkäriin lausunnolla kuutosten terveydentilasta. Tämä terveystietojen käsittely julkisessa eduskunnan istunnossa on arveluttavaa, mutta toisaalta kuutokset ovat itse korostaneet vankeusolosuhteiden ankaruutta.¹⁵⁶

SDP:n kansanedustaja Heikki Simonen otti osaa keskusteluun ja hyökkäsi voimakkaasti Räisäsen toimintaa vastaan. Sitä seuranneessa väittelyssä näkyy niin henkilökohtainen kauna kuin poliittinen vastakkaisuuskin. SKDL tavoitteli työväestön ääniä ja kun he eivät onnistuneet saamaan otetta SDP:stä he hyökkäsivät. SKDL koetti leimata SDP:n sota-ajan toiminnasta johtuen fasistien liitolaiseksi. Simosen sanoista näkyy tämä poliittinen jännite, kun hän vinoilee, että Suomessa tuhannet köyhät elävät huonommissa oloissa, kuin Räisänen ja muut herrat vankilassa. Simosen mukaan ed. Räisänen ei tunne eikä ole kiinnostunut maaseudun köyhien olosuhteista. Hän antaa ymmärtää, että oman turhamaisuuden takia kuutokset askartelevat toisarvoisissa asioissa ja jättävät äänestäjänsä vaille edustusta. Räisäsen arvostelu ja erityisesti Simosen ”herra”-käsitteen käyttö sai halutun vaikutuksen. Räisänen vastasi kiivaasti ja pitkästi tähän puheenvuoroon. Räisäsen mukaan ”*Simonen on suurin piirtein yhtä mieltä porvareiden kanssa näissä vankila-asioissa, mutta myös muissakin asioissa.*”¹⁵⁷ Tämä väite toistui puheenvuorossa. Tällä väitteellä Räisänen esittää, että SDP on porvareiden kanssa liitossa ja hylännyt työväestön. Tässä ei keskustella vain sodan ajan vankilaolosuhteista, vaan käsitellään myös ajankohtaista poliittista kysymystä. Kuka edustaa työväestöä, SDP vai SKDL? Jos SDP:n enemmistö olisi liittynyt SKDL:n linjan taakse, Suomen

155 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat II, 9.1.1945 (Räisänen).

156 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat II, 9.1.1945.

157 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat II, 9.1.1945 (Räisänen).

poliittinen ja yhteiskunnallinen tilanne olisi muuttunut voimakkaasti. Silloin kommunistien tavoite sosialistisesta Suomesta olisi ollut mahdollinen.¹⁵⁸

Räisäsen puheenvuoron aikana välihuudossa häntä syytetään itsekehusta. Tämä syytös toistuu myös Simosen vastauspuheenvuorossa. Simonen esittää, että kuutoset ovat perustaneet lehtensä vain itsekorostuksensa takia. Simonen syyttää: ”*ed. Räisäsen olisi myönteisemmin toimittava tämän työväenluokan hyväksi, kuin pitämällä täällä puhujalavalla tuntikausia kestäviä puheita, joiden pääasiallinen sisältö on itsensä kehuminen.*”¹⁵⁹ Tällä puheenvuorollaan Simonen asettaa kyseenalaiseksi kuutosten politiikan. Simosen Vapaa Sana -lehteen kohdistama arvostelu kuvasi hyvin, millaisena haasteena SDP:n enemmistö piti tätä laajalevikkistä lehteä. Tässä lehdessä laitavasemmisto hyökkäsi voimakkaasti SDP:tä vastaan ja pyrki voittamaan työväestön kannatuksen. Tämän keskustelun jälkeen suoritetussa äänestyksessä Räisäsen aloite vankien tapaturmavakuutuksen lisäämisestä mietintöön jäi vähemmistöön.¹⁶⁰

4.2 Vaalityötä eduskunnassa – Sotaan syylliset pois ja ”uudet kasvat” tilalle

Räisäsen ja Simosen väittelyn taustalla ollut SDP:n ja kuutosten välinen valtakamppailu kärjistyi tammikuussa 1945. Kuutoset tekivät SKDL:n nimissä aloitteen SDP:lle vaaliliitosta tulevissa eduskuntavaaleissa. Tämän vaaliliiton ehtona oli ettei SDP asettaisi ehdolle ”demokratian” vastustajia tai sotasyyllisiä. SDP:n oppositio perusteli puolueitoimikunnalle vaaliliittoa sillä, että sen avulla voitaisiin vähentää kuutosten puolueeseen kohdistamaa arvostelua. Toinen peruste oli SKDL:n maltillinen ohjelma, missä ei mainittu sosialismia. SDP:n enemmistö hylkäsi tämän tarjouksen. Toteutuessaan se olisi merkinnyt SKDL:n kansanrintamatavoitteen etenemistä. Tämän hylkäyksen jälkeen tammikuun puolivälissä SKDL laati Suomen hallitukselle kirjelmän sotasyyllisyyskysymyksestä ja vaati sen ratkaisua. Beyer-Thoma näkee tilanteessa yhtäläisyyksiä Bulgarian tilanteeseen, missä kommunistit aloittivat puhdistukset oikeudenkäynneillä. Samaan aikaan kuutosten aktivoitumisen kanssa Neuvostoliiton valvontakomission poliittinen asiantuntija Pavel Orlov leimasi haastattelussa aseveliliiton fasistiseksi järjestöksi ja vaati sen kieltämistä.¹⁶¹

Sotasyyllisyysaloite oli osa SKDL:n operaatiota SDP:ta vastaan. Soikkanen esittää, että sotasyyllisyyskysymyksessä SKDL ja Suomi-Neuvostoliitto-Seura toimivat Neuvostoliiton ohjeiden

158 SDP:n ja SKDL:n kamppailusta, esim. Holmila&Mikkonen(2015) s.70-73, 127-138; Soikkanen(1991) s. 43-69; Majander (2006) 164-184.

159 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat II, 9.1.1945 (Simonen).

160 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat II, 9.1.1945.

161 Soikkanen (1991) s. 43-50; Holmila&Mikkonen(2015) s. 70-73; Beyer-Thoma(1990) s.56-62.

mukaan ja asian käsittelyssä hyödynsivät sen arvovaltaa. Kimmo Rentolan mukaan tätä hanketta suunnittelivat valvontakomission puheenjohtaja Andrei Ždanov ja Yrjö Leino. Ždanovin mukaan vaaleihin olisi saatava tilanne, jossa vastakkain olisi ”demokratia” ja taantumus. Tätä suunnitelmaa pyrittiin edistämään, kun 31.1.1945 kuutoset toivat eduskuntaan kysymyksen sotasyllisten tuomitsemisesta. Sotasyllisyyskysymyksessä he syyttivät Suomen vuoden 1939 ja 1941 hallituksia sotasyllisiksi. Aloitteessa käsitellään molempia sotia, mutta painotetaan erityisesti jatkosodan syttymistä v. 1941. Jukka Tarkan mukaan aloitteessa on kolme keskeistä perustelua. Ensimmäinen peruste oli Suomen vihamielinen suhtautuminen Neuvostoliittoon. Kuutosten mukaan talvisota oli seurausta Suomen politiikkojen taipumattomuudesta ja Neuvostoliiton etujen halveksunnasta. Kuutosten mukaan sota olisi voitu välttää järkevämmällä politiikalla. Tähän valikoivaan historian käyttöön ei sopineet Suomessa jo sodan aikana levinneet tiedot toisen linjan valinneen Viron kohtalosta tai ns. Kuusisen hallitus.¹⁶²

Tarkan nostama toinen peruste oli, että Suomi oli tosiasiallisesti Saksan liittolainen. Kuutosten mukaan ainoa kysymys tästä liittolaisuudesta on, laadittiinko kirjallinen sopimus vai oliko kyse vain tosiasiallisesti solmitusta sotilasliitosta. Kuutoset korostavat Suomen olleen jatkosodan syttymisessä aktiivinen. He pitävät valheina jatkosodan alussa julkisuudessa olleita väitteitä siitä, että Suomi vain reagoi Neuvostoliiton hyökkäykseen. Kuutosten mukaan Suomen kansa oli sotaa vastaan. *”Vain ankaran sensuurin, rikoslain koventamisen, julmien kuoleman- ja kuritushuonetuomioiden sekä turvasäiliömenetelmän ahkeralla käytöllä on onnistuttu edes joskin huonosti, ylläpitämään näennäistä yksimielisyyttä.”*¹⁶³ Jukka Tarkan analyysin mukaan kolmas peruste tässä aloitteessa oli se, että politiikan muutokset oli tehty laittomin muodoin. Kuutoset syyttivät, ettei näistä politiikan muutoksista ole käyty avointa keskustelua eduskunnassa. Kuutosten mukaan päätöksenteossa hallitus noudatti salamyhkäisyyttä ja puolueiden johtomiehet olivat hiljaa.¹⁶⁴

Sotasyllisyyskysymyksen käsittelyssä otettiin kantaa myös historiantutkimukseen. Syytökset siitä, että suomalaiset olisivat syyllisiä talvi- ja jatkosotaan, poikkesi yleisestä tulkinnasta. Kuutoset vaativat sotasyllisyydestä tutkintaa, missä selvitettäisiin silloisten hallitusten jäsenten ja presidentin toiminta. Tätä tutkintaa ei perustella ainoastaan historiallisen totuuden selvittämällä, vaan myös virheistä oppimisella. Sotasyllisiksi leimattuja syytetään suoraan kymmenien tuhansien sotilaiden hengestä ja valtion talouden tuhoamisesta. Tässä aloitteessa kuutoset esittävät erityisiä tuomioistuimia selvittämään nämä rikokset. Tuomiot olisi annettava hallitsevasta luokasta

162 Soikkanen (1991) s.47; Rentola (1994) s. 518-520; Tarkka (2008) s.83-84. Apunen&Wolf(2009) s.412-417.

163 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat II, 31.1.1945.

164 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat II, 31.1.1945 ; Tarkka (2008) s.83-84.

riippumattomien oikeusistuimessa, mikä käytännössä olisi johtanut kommunistien näytösoikeudenkäynteihin. Toinen vaatimus oli, että tällaiset henkilöt eivät saisi olla vapaina tai vaikutusvaltaisissa toimissa.¹⁶⁵

Tämä kysymys oli Suomelle hankala. Suomi oli rauhansopimuksessa sitoutunut sotasyllisten tuomitsemiseen, minkä suomalaiset olivat tulkinneet lähinnä sotarikoksien selvittämiseksi. Suomen rikoslaki ei tuntenut taannehtivaa oikeuden käyttöä. Eli teosta, mikä ei ollut tekohetkellä rangaistava, ei saanut tuomita rangaistukseen.¹⁶⁶

Pääministeri Paasikiven vastaus oli tarkasti harkittu. Hän selitti, ettei pelkästään sodan onneton lopputulos ole peruste, millä arvioidaan tekojen moitittavuutta. Paasikivi kävi lävitse lainsäädäntöä ja sitä, millaisessa tilanteessa presidentti tai ministeri voidaan asettaa syytteeseen maan- tai valtiopetoksesta. Paasikivi lupasi perustaa komitean selvittämään sotasyllisyyskysymystä. Yleensä tällaisilla komiteoilla on vain haudattu asiat ja se todennäköisesti oli Paasikiven tavoite. Paasikivi teki myönnytyksen laitavasemmistolle ja vaati sota-aikana toimineita päättäjiä eroamaan. ”*Suurten valtiollisten suunnanmuutosten tapahtuessa poliittisten johtajien vaihdos on, historian todistuksen mukaan, tavallisesti osoittautunut olevan välttämätön.*”¹⁶⁷ Tämä Paasikiven vetoamus sai Väinö Tannerin eroamaan eduskunnasta ja 6.2.1945 eduskunta käsitteli Tannerin eroa. Tanner perusteli eroaan lyhyesti: ”Eduskunnan tuntemat poliittiset syyt”.¹⁶⁸ Eduskunta myönsi Tannerille vapautuksen tehtävästä, ilman keskustelua.¹⁶⁹

Paasikivi toisti ennen vaaleja pitämässään radiopuheessaan vaatimuksen sodan aikaisten poliitikkojen syrjään asettumisesta. SKDL ja kuutoset innostuivat ilmauksesta ”uusien kasvojen” ja se toistuu niin Vapaassa Sanassa kuin eduskuntakeskusteluissa. Esimerkiksi eduskunnan käsitellessä 23.3.1945 kolmannen ja viimeisen kerran erityyppisiä lakia kommentoi Räisänen lakia puolustaneelle edustaja Arvi Oksalalle(kok.). Räisänen mukaan, jos lakia ei jätetä pöydälle, niin: ”*seuraava laki, joka tulee sitten ensi eduskunnassa, joka on saanut, uudet kasvot, tulee olemaan semmoinen paljon radikaalisempi.*”¹⁷⁰ Eduskunnan käsitellessä 29.3.1945 Suomen pankin kertomusta vuodelta 1944, Yrjö Räisänen pääsi hyökkäämään Tanneria vastaan. Hän vaati Suomen

165 Beyer-Thoma (1990) s. 56-62; Tuikka (2007) s.182-202: Kekkonen tulkintaa sotasyllisyys -kysymyksestä. Kekkoselle kysymys oli politiikasta ja Suomen selviämisestä, mille kaikki muu oli alisteista. Tarvittaessa poikkeuslakien avulla.

166 Tarkka (2008) s.83-87.

167 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat II, 31.1.1945.

168 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat II, 6.2.1945.

169 Soikkanen (1991) s. 47-49; Beyer-Thoma (1990) s.60-62; Tarkka (2008) s.83-93; Paavolainen (1989) s.325-330.

170 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat II, 23.4.1945.

pankin johtopaikoilta Rytiiä, Rangellia ja Tanneria eroamaan. Tämä Tannerin vastainen puheenvuoro sai välihuudon keskustasta: ”No siitähän se kivistääkkin! Sehän se tärkein onkin!”¹⁷¹

Eduskunnassakin huomioitiin Räisäsen erityinen Tanner-viha. Seuraavassa eduskunnassa Räisänen kutsui Tanneria sotasylliseksi numero 1 ja kutsui kuutosiin kohdistunutta painostusta ”Tannerin terroriksi”.¹⁷²

Seuraavan eduskunnan aikana Wiik ja Ville Pessi uudistivat välikysymyksensä. Heillä oli tässä jo paljon yksityiskohtaisempi ehdotus kansantuomioistuimien kokoonpanosta. Aloitteessa tärkeää oli sopivien tuomareiden valinta, kun tuomarikunta oli niin taantumuksellista. Heidän mukaansa juridisen koulutuksen sijasta tärkeämpää oli ”oikeamielisyys ja kansanvaltainen ajatustapa”. Heidän mielestään oikeudenkäynnin näyttökysymyksessä tarvittiin joustoja. Tällaisella tuomarikunnalla tuomiot olisivat olleet ennalta määrättyjä.¹⁷³

4.3 SKDL:n tavoitteet ja Wiikin käsitys sosialismista

Sodankäynnin tuki Suomessa oli laajempaa, kuin muissa Saksan puolella taistelleissa maissa. Kimmo Rentolan mukaan SKDL:n perustettaessa, sen muodostivat ne, jotka olivat vangittu sodan ajaksi turvasäilöön. Rintamalle lähteneet ja sotineet ns. Pärmin yksikköä lukuun ottamatta, jäivät puolueessa johdossa pitkään sivuraiteille. Tämä jakolinja säilyi ja esti SKDL:n laajenemisen laajaksi aidoksi kansanrintamaksi. Suomesta puuttui laaja vastarintaverkosto, mikä oli esim. Ranskassa tai Tšekkoslovakiassa koonnut fasisminvastustajia kommunistien ympärille. Moskovan ohjeet kansanrintaman tavoittelusta sitoivat kommunisteja, mitkä käytännössä ohjasivat SKDL:n toimintaa.¹⁷⁴

Kuutoset olivat perustamassa lokakuussa 1944 SKDL:a. Wiik laati ensimmäisen ohjelmaluonnoksen tälle uudelle puolueelle. Wiikin tavoitteena oli luoda selkeästi sosialistista Suomea tavoitteleva puolue. Wiik kaavaili tässä luonnoksessa mm. sosialisointia sekä armeijan puhdistamista ja sen päällystön korvaamista suomalaisilla punaupseereilla. Stalinin puhdistuksissa vuosina 1937-1938 valtaosa näistä suomalaisista punaupseereista oli teloitettu. Tämän Wiikin suunnitelman ymmärrettävästi kommunistit tyrmäsivät. SKDL:n ohjelmasta tehtiin mahdollisimman maltillinen, että SKDL:n voisi liittyä SDP:n ja Maalaisliiton kannattajia. Esimerkiksi ja Wiikin

171 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat II, 23.4.1945.

172 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat II, 23.4.1945 ; Soikkanen (1991) s. 81-82.

173 Uola 2013 s. 37; Soikkanen s. 69-71; Jääskeläinen (1980) s.163-171.

174 Rentola (1994) s. 336-339.

harmiksi SKDL:n ohjelmaan ei tullut viittauksia sosialismiin, vain epämääräinen tavoite koota demokraattiset voimat yhteen. Wiik oli SKDL:n perustavassa kokouksessa valittu SKDL:n puheenjohtajaksi, mutta hänen marraskuussa tekemänsä Ruotsin matkan aikana puheenjohtajaksi nostettiin Cay Sundström. Tämän Wiik koki loukkaavana ja huomasi joutuneensa perustamassaan puolueessa sivuraiteille. Wiik ei mm. hyväksynyt, että hänen sosialismia julistavat puheenvuoronsa eivät olleet SKP:n johtajien mieleen. Wiik oppi huomaamaan, että SKP piti puolueessa komentoa.¹⁷⁵

Syksyllä 1944 SKDL oli saanut edustajansa Paasikiven hallitukseen. Suomi oli tiellä kohti kansandemokratiaa. Tilanne näytti toistavan kehitystä, mitä Itä-Euroopassa oli tapahtunut. Vaikka sosialismia ei vaalitaktisista syistä mainittu SKDL:n ohjelmassa, niin se oli vahvasti puolueen tavoitteena. Puolueen piti saada vahva vaalivoitto kevään 1945 vaaleissa. Vaikka puolue menestyi vaaleissa, oli tulos monelle kommunistille pettymys. Valtaan ei päästy suoraan vaalien kautta. Paasikivi osasi taitavasti sitoa kommunistit osaksi hallintokoneistoa. Paasikiven mukaan kommunistien oli parempi olla hallituksessa, hallituksen ulkopuolella he olisivat vaarallisempia. SKDL:n oli opeteltava parlamentaarinen toiminta.¹⁷⁶

Kuitenkaan SKDL ei ollut niin yhtenäinen kuin kommunistit toivoivat. SKP:lle oli työtä saada Mauri Ryömän ns. barrikadilinja tyytymään tilanteeseen. Toivottua kansanrintamaa ei käytännössä saatu kasaan. SKDL:n liittyi muutama SDP oppositioon kuuluva kansanedustaja, mutta SDP pysyi enemmistön käsissä. Ennen vuotta 1945 SKDL voimisti hyökkäystä Tanneria ja SDP:n johtoa vastaan. SDP ei jäänyt aseettomaksi, vaan teki tehokasta vastapropagandaa SKDL:a vastaan. Laajalle levinneessä vaalimainoksessa SDP rinnasti SKDL:n toiminnan IKL toimintaan ennen sotia.¹⁷⁷

Wiik ei hyväksynyt SKDL:n linjaa, missä tavoiteltiin laajempaa tukea puolueelle korostamalla ”demokratiaa” ja vaikenemalla sosialismista. Wiik syytti SKP:tä sosialismin piilottelusta ja poikkesi tästä. Tämä näkyy esimerkiksi, kun eduskunta kävi todella kiivaita keskusteluja asutuslaista. Maanhankintalaissa ollut Suomen ruotsinkielisiä alueita suomenkielisten asuttamiselta suojellut ns. kielipykälä herätti paljon keskustelua. Tämän pykälän esimerkiksi Karjalankannakselta kotoisin oleva maalaisliiton kansanedustaja Matti Pärssinen leimasi ”ruotsalaiskartanoiden suojelupykäläksi”¹⁷⁸. Eduskunta käsitteli 3.4.1945 pitkän parlamentin viimeisessä istunnossa

175 Tuomioja (1982) s. 352-358; Rentola (1994) s.473-478.

176 Rentola (1986) s. 89; Holmila&Mikkonen (2015) s.129-143; Beyer-Thoma (1990) s. 51-55.

177 Beyer-Thoma(1990) s.74-78; Soikkanen (1991) s.43-51.

178 Valtioapäivät 1944, Pöytäkirjat II, 2.2.1945.

kolmatta ja viimeistä kertaa maanhankintalakia. Tässäkin istunnossa kielipykälä nousi keskusteluun, esimerkiksi SDP:n Onni Mäkeläinen piti sitä kansalaisten yhdenvertaisuuden loukkauksena ja vaati lain jättämistä seuraavan eduskunnan käsittelyyn.¹⁷⁹ Ainoana kuutosista Wiik piti keskustelussa puheenvuoron, missä näkyy selvästi hänen poliittinen linjansa. Puheenvuoron alussa Wiik korosti, että laki oli saatu rangaistukseksi Suomen vallanpitäjien synneistä. *”Se on tulos siitä sodasta, joka tarkoitti luoda Suur-Suomen, mutta antoikin entistä pienemmän Suomen.”*¹⁸⁰ Wiik ei jättänyt tilaisuutta käyttämättä päästä arvostelemaan Suomen sota-aikaista johtoa.¹⁸¹

Wiik jatkoi puheenvuorossaan, miten maanhankintalain nojalla synnyttävät pientilat ovat huonosti kannattavia. Hän perusteli ruotsalaiseen tutkimukseen perustuen, miten tuotannontehokkuus on heikompi pientiloilla. Samalla Wiik ruotsalaisella aineistolla arvioi, että maanviljelyn koneellistuminen edelleen vahvistaa näitä tehokkuuseroja suurtilojen ja pienviljelijöiden välillä. Tästä kehityksestä Wiik syytti kapitalismia, missä *”sokeat taloudelliset lait johtavat kehitystä ja ihmisjärki seisoo avuttomana ja toimeettomana katsomassa tuota kehitystä, jota sen oikeastaan pitäisi johtaa.”*¹⁸²

Wiikillä oli vastaus pientilojen ongelmiin: *”Työtätekevien joukkojen yhteisomistus ja yhteistyö, siinä mielestäni kysymyksen ratkaisu.”*¹⁸³ Wiikin mukaan tämä toteutuu kolhooseissa eli neuvostoliittolaisissa yhteistiloissa. Suomi voisi Wiikin mukaan ottaa oppia naapurimaassa keksitystä hyvästä ideasta. Wiik ei todennäköisesti tiennyt miten tämä kollektivisointi Neuvostoliitossa oli toteutettu. Tuomioja muistuttaa ettei Wiikillä ollut käytännön kokemusta Neuvostoliiton sosialismista. Hän ei ollut käynyt naapurimaassa kertaakaan lokakuun vallankumouksen jälkeen. Toisaalta Wiik todennäköisesti tarkoitti sitä mitä puhui. Wiik tavoitteli selkeästi sosialistista Suomea, missä olisi ollut kolhoositilat. Puheenvuoronsa lopuksi Wiik antaa varovaisen tukensa tällä laille, vaikka pitää sitä puutteellisena. Puheen lopussa Wiik toivoo että tämä uudistus korvattaisiin *”työtätekevän kansamme vaikutuksesta”*¹⁸⁴ ja tuotaisiin uudistus *”jonka tarkoitus ei ole jakaa tai tasoittaa köyhyyttä, vaan luoda rikkautta koko työtä tekevän kansan nautittavaksi.”*¹⁸⁵ Tällä sosialismia lupaavalla puheellaan Wiik puhui voimakkaammin kuin kommunistit. Kommunistit pyrkivät ennen kevään 1945 vaaleja välttelemään sosialismista

179 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat II, 2.2.1945 .

180 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat II, 3.4.1945 (Wiik).

181 Asutuslain käsittelystä: Hietanen(1986) s.51-64; Soikkanen (1980) s.126-128. Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat II, 3.4.1945 (Wiik); Holmila&Mikkonen (2015) s.102-109.

182 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat II, 3.4.1945 (Wiik).

183 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat II, 3.4.1945 (Wiik).

184 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat II, 3.4.1945 (Wiik).

185 Valtiopäivät 1944, Pöytäkirjat II, 3.4.1945 (Wiik).

puhumista, tosin SKDL:n vaaliohjelmassa tämä tavoite näkyy mm. ”taantumuksellisten” voimien syrjäyttämisen ja puhdistusten tekemisen vaatimuksessa. Tämä kommunistien tavoitteiden pehmentäminen oli vain pitkälti vaalilyötä.¹⁸⁶

5 PÄÄTÄNTÖ

Tutkimuksessani olen analysoinut kuutosten puheenvuoroja eduskunnassa. Työni on luonut uutta tietoa aikaisemmassa tutkimuksessa vähällä huomiolla olleesta kuutosten kielenkäytöstä. Erityisesti heidän historian käyttöönsä ei olla aikaisemmin tutkittu. Tämä tutkimukseni laajentaa käsitystä SKDL:n vasemmistososialistien toiminnasta. Kuutosten puheenvuorot avaavat mielenkiintoisen näkymän Suomen rauhaan palaamiseen. Heillä on voimakkaita tulkintoja sota-ajasta. He toimivat melko aktiivisesti eduskunnassa paluunsa jälkeen. Puheenvuorojen kieli oli hyvin värikästä ja paikoin jopa loukkaavaa.

Kuutosten puheenvuoroista hyvä esimerkki ovat Yrjö Räisäsen puheet. Nämä kärkevät sanat tulevat ymmärrettäviksi hänen kokemuksensa kautta. Puheenvuorojen taustalla oli sekä henkilökohtaista katkeruutta Tanneria ja SDP:n enemmistöä kohtaan, että poliittinen motiivi julistaa tätä katkeruutta. Näitä Räisäsen puheenvuoroja voi luonnehtia jopa Lauri Hyvämäen sanoin: ”esiintyi suoranaista repimisen halua, johon sekaantui myös kostomotiiveja sekä tarvetta saada korvausta syrjäytettynä olosta.”¹⁸⁷

Puheenvuoroissaan Kuutoset pyrkivät aktiivisesti uudelleen tulkitsemaan käsitteitä ja liittämään niihin uusia merkityksiä. Käsitteet ”demokraattinen” ja ”isänmaallinen” saivat heidän puheenvuoroissaan täysin uuden merkityksen. Käsitettä ”demokratia” he sovelsivat ”kansandemokraattisella” tulkinnalla. Heidän poliittiset vastustajansa niin oikeistossa kuin vasemmistossa olivat heidän kielenkäytössään epädemokraattisia fasisteja. Erityisesti sosialidemokraattisen puolueen puheenjohtaja Väinö Tanner tukijoineen oli heidän jatkuvan arvostelunsa kohteena. Toinen merkittävä käsitteen uudelleen tulkinta liittyy puheeseen isänmaallisuudesta. Tämä perinteisesti poliittisen oikeiston käyttämä käsite saa heidän puheessaan uuden sisällön. Heidän tulkinnoissaan todelliset isänmaanystäväät olivat vangittuina sodan aikana. Heidän kielenkäytössään todellisia isänmaallisia olivat kommunistit ja epäisänmaalliset olivat sotineet natsien rinnalla Neuvostoliittoa vastaan ja hävinneet sodan.

186 Holmila&Mikkonen (2015) s.102-109.Tuomioja (1982) s.349-352, 356-358; Beyer-Thoma (1990) s.72-73.

187 Hyvämäki(1957) s.31.

Tekisin heidän puheenvuoroilleen vääryyttä tulkitsemalla niitä vain henkilökohtaisina katkeruuden purkauksina. Heidän puheenvuoroissaan katkeruuteen ja hyvityksen hakemiseen yhdistyy ennen kaikkea poliittinen päämäärä. He pyrkivät puheenvuoroillaan hyökkäämään oikeistososialidemokraattien kimppuun parantaakseen SKDL:n menestymistä tulevilla vaaleilla. SDP:n puoluejohto nähtiin taantumuksellisten valtaamana, mutta puolueen äänestäjät edustivat oikeaa työväenluokkaa. Näihin SDP:n äänestäjiin vaikuttamalla voitaisiin Suomen tulevaisuus rakentaa. Tämä Tanner-kauna toteutti jo pidempiä Neuvostoliiton Tannerin vastaisia tavoitteita. Esimerkiksi kuutosten sotasyllisyyskysymyksen esiin nostaminen oli suunniteltu yhdessä Neuvostoliiton kanssa.¹⁸⁸

Kuutosten puheenvuoroista välittyvä tulkinta sodasta poikkesi suuresti kansallisesta kertomuksesta. Heistä Suomen sodat johtuivat Suomen militaristisesta politiikasta. Heidän käyttämänsä tulkinta toistui myöhemmin kommunistien historiankirjoituksessa. Heille kansallinen sotahistorian tulkinta oli vain isänmaallisia sotavalheita. Kuvaava piirre kuutosten asenteesta oli myös hävityn sodan korostaminen. Muut kansanedustajat eivät tällaista tulkintaa tuoneet esille.¹⁸⁹ Heidän historian käyttönsä oli valikoiva, esim. sotasyllisyyskysymyksen käsittelyssä he keskittyvät mieluummin vuoden 1941 tapahtumiin, eivätkä ymmärrettävästi vuoden 1939 Talvisodan alkamiseen. Militaristista politiikkaa harjoitti ennen kaikkea Neuvostoliito hyökätessään Suomeen.

Kuutosten puheenvuoroihin muut kansanedustajat suhtautuvat valtaosin pidättyvästi. Heidän kannanottojaan ei juurikaan debatteissa kiistetä tai kannateta. Muutaman poikkeuksen muodostavat Yrjö Räisänen yhteenotot SDP:n kansanedustajien Toivo Mansnerin ja Heikki Simosen kanssa. Valtaosin kuutosten provosointeihin ei vastattu. Tämä osin selittyy eduskunnassa sovitulla käytännöllä, jossa rauhansopimuksen velvoittamista sanelupäätöksistä ei käyty repivää keskustelua.

Vuoden 1945 vaaleista tuli käännekohta, mutta ei niin voimakasta kuin SKDL:n johto oli toivonut. Eduskunnassa jatkaneet Wiik ja Räisänen jäivät puolueessaan sivuraiteille. Seppo Hentilä kuvaa SKDL:n vasemmistososialistien asemaa SKDL:ssä, että he olivat kenraaleja ilman joukkoja. Tämä tulkinta kuvaa erittäin hyvin kuutosten uutta asemaa. He jäivät vallankäytössä ja historiankirjoituksessa sivuosaan.¹⁹⁰

188 Majander (2004) s.194-200, 216-220.

189 Esim. Karonen(2012) s.167.

190 Hentilä (1986) s.116-119.

LÄHTEET

Virallisjulkaisut:

Valtiopäivät 1944. pöytäkirjat I. Helsinki 1945. Eduskunta. Julkaistu sähköisenä: https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/eduskunta-asiakirja-original-documents-prod/suomi/1944/PTK_1944_I.pdf.

Viitattu 22.9.2020

Valtiopäivät 1944. pöytäkirjat II. Helsinki 1945. Eduskunta. Julkaistu sähköisenä: https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/eduskunta-asiakirja-original-documents-prod/suomi/1944/PTK_1944_II.pdf Viitattu 22.9.2020

Valtiopäivät 1944. pöytäkirjat III. Helsinki 1945. Eduskunta. Julkaistu sähköisenä: https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/eduskunta-asiakirja-original-documents-prod/suomi/1944/PTK_1944_III.pdf. Viitattu 22.9.2020

Lehdet:

Vapaa Sana 1944

Vapaa Sana 1945

MATRIKKELIT

Kansanedustajamatrikkeli - Eduskunta

<http://www.eduskunta.fi/thwfakta//hetekau/hex/hxent.htm>

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Ampuja Mikko (1947) Pajasta parlamenttiin. Neljäkymmentä vuotta Suomen työväenliikkeessä. Tammi. Turku.

Apunen Osmo ja Wolf Corina (2009) Pettureita ja patriootteja. Taistelu Suomen ulko- ja puolustuspolitiikan suunnasta 1938-1948. SKS. Helsinki

Auvinen Timo, Holmila Antero ja Lehtimäki Niina (2015). Julkaistu teoksessa Rauhaton rauha. Suomalaiset ja sodan päätyminen 1944 – 1950. Toim. Ville Kivimäki ja Kirsi- Maria Hytönen. Vastapaino. Tampere.

Beyer-Thoma Hermann (1990). Vasemmisto ja vaaran vuodet. Suom. Marjaliisa Hentilä. Kirjayhtym. Helsinki.

Gerwarth Robert & Horne John toim. (2013) Sodasta rauhaan. Väkivallan vuodet Euroopassa 1918-1923. Suom. Tatu Henttonen. Osuuskunta Vastapaino. Tampere

Haataja Lauri (1986) Vaaran vuodet ja realismi. Julkaistu teoksessa Paasikiven hirmuiset vuodet. Suomi 1944 – 1948. Toim. Jukka Nevakivi Tammi. Helsinki.

Hanski, Jari (1997) Sundström, Cay. Kansallisbiografia-verkkójulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Viitattu 8.8.2017

Helo Johan (1965) Vaiennettuja ihmisiä. Tammi. Helsinki.

- Hentilä Seppo (1986) Pelkoa vai pelottelua? Julkaistu teoksessa Paasikiven hirmuiset vuodet. Suomi 1944 – 1948. Toim. Jukka Nevakivi Tammi. Helsinki.
- Hentilä Seppo (2004) Harppi-Saksan haarukassa. SKS. Hämeenlinna.
- Hentilä Seppo (2018) Pitkät varjot. Muistamisen historia ja politiikka. Siltala. Helsinki
- Hentilä Seppo (2001). Historiapoliittika- Holocaust ja historian julkinen käyttö. Julkaistu teoksessa: Jokapäiväinen historia. Toim. Jorma Kalela&Lindroos Ilari Tietolipas 177. SKS
- Hietanen Silvo (1986) Voiton ja tappion saralla. Julkaistu teoksessa Paasikiven hirmuiset vuodet. Suomi 1944 – 1948. Toim. Jukka Nevakivi Tammi. Helsinki.
- Hietaniemi Tuija (1986) Poliisipolitiikan tekijät ja tehtävä Suomessa 1944 – 1948. Julkaistu teoksessa Paasikiven hirmuiset vuodet. Suomi 1944 – 1948. Toim. Jukka Nevakivi Tammi. Helsinki.
- Holmila Antero ja Mikkonen Simo(2015) Suomi sodan jälkeen. Pelon katkeruuden ja toivon vuodet 1944 – 1949. Atena. Keuruu.
- Hyvämäki Lauri (1957). Vaaran vuodet 1944 – 1948. Otava. Helsinki. Kolmas painos
- Jussila Osmo (1990). Suomen tie 1944 – 1948. Miksi siitä ei tullut kansandemokratiaa WSOY. Juva.
- Jääskeläinen Mauno (1980) Julkaistu teoksessa: Suomen kansanedustuslaitoksen historia VIII. Eduskunnan historiankomitea. Helsinki
- Kaarninen, Pekka (1997) Helo, Johan. Kansallisbiografia-verkkójulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Viitattu 8.8.2017
- Kalela Jorma (2001). Historiantutkimus ja jokapäiväinen historia. Julkaistu teoksessa: Jokapäiväinen historia. Toim. Jorma Kalela&Lindroos Ilari Tietolipas 177. SKS
- Kalemaa Kalevi (2001). Räisänen, Yrjö (1888 – 1948). Kansallisbiografia-verkkójulkaisu Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Viitattu 8.8.2017
- Karonen Petri & Tarjamo Kerttu toim. (2006) Kun sota on ohi. Sodasta selviytymisen ongelmia ja niiden ratkaisumalleja 1900-luvulla. Sks. Helsinki
- Karonen Petri (2012). Pitkä parlamentti ja rauhankriisi toisen maailmansodan jälkeen. Julkaistu teoksessa: Historian selkosilla Jouko Vahtolan juhlaKirja. Toim. Matti Enbuske, Matti Mäntylä, Matti Salo ja Reija Satokangas. Oulu
- Karonen Petri & Räihä Antti (2014) Oma maa -kirjasarja instituutioiden historia. Julkaistu teoksessa Kansallisten instituutioiden muotoutuminen: Suomalainen historiakuva Oma Maa -kirjasarjassa 1900 – 1960. Toim. Karonen Petri& Räihä Antti. Historiallisia tutkimuksia 267. SKS

Karonen Petri (2015) Suomi vuonna yksi. Sodasta rauhaan siirtyminen valtakunnallisena ongelmana. Julkaistu teoksessa Rauhaton rauha. Suomalaiset ja sodan päättymisen 1944 – 1950. Toim. Ville Kivimäki ja Kirsi- Maria Hytönen. Vastapaino. Tampere

Katainen, Elina (2007) Rydberg Kaisu-Mirjami. Kansallisbiografia-verkkójulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Viitattu 8.8.2017

Kivimäki Ville (2015) Hämärtyvä horisontti, avautuvat tulevaisuudet. Julkaistu teoksessa Rauhaton rauha. Suomalaiset ja sodan päättymisen 1944 – 1950. Toim. Ville Kivimäki ja Kirsi- Maria Hytönen. Vastapaino. Tampere

Lehtimäki Niina (2000) Hertta Kuusisen puhe messuhallissa 24. maaliskuuta vaaran vuonna 1948. Tulkinta, vastaanotto ja merkitys. Suomen historian Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Koivisto Hanne (2001) Kaisu-Mirjami Rydberg poliittisena puhujana ja pakinoitsijana. Naisnäkökulma vasemmisto-ölymystöön. Tanssiva mies, pakinoiva nainen. Sukupuolten historiaa. Toim. Anu Lahtinen. Turun historiallinen yhdistys, Historia Mirabilis 1. Turku

Majander Mikko (2004), Pohjoismaa vai kansandemokratia? Sosialidemokraatit, kommunistit ja Suomen kansainvälinen asema 1944- 1951. Bibliotheca Historica 88. SKS Helsinki

Majander Mikko (2006), ”Pitkä parlamentti 1939 – 1945”. Kansanvalta koetuksella. Suomen eduskunta 100 vuotta 3. Helsinki

Marjomaa, Ulpu (1997) Meltti, Väinö. Kansallisbiografia-verkkójulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Viitattu 8.8.2017

Meinander Henri (2009) Suomi 1944: Sota, yhteiskunta, tunnemaisema. Suom. Autio Paula. Siltala

Nevakivi Jukka (toim.) (1984) Suomi 1944 : sodasta rauhaan. Helsinki: Tammi,

Nevakivi Jukka (1994), Ždanov Suomessa. Miksi meitä ei neuvostoliittolaistettu. Helsinki Otava

Näre Sari (2008) Turvasäilöön ja keskitysleirille – poliittisten vankien kohtelu sodan aikana. Julkaistu teoksessa: Ruma sota. Talvi- ja jatkosodan vaiettu historia. Toim. Sari Näre ja Jenni Kirves.

Paasikivi J. K.(1985) Paasikiven päiväkirjat 1944–1956. Ensimmäinen osa: 28.6.1944–24.4.1949, toim.Blomstedt Yrjö ja Klinge Matti. WSOY, Juva.

Paasikivi J.K (1986) Paasikiven päiväkirjat 1944–1956. Toinen osa: 25.4.1949–10.4.1956, toimittaneet Yrjö Blomstedt & Matti Klinge. WSOY, Juva.

Paavolainen Jaakko (1984) Väinö Tanner 3. Sillanrakentaja. Tammi. Helsinki.

Paavolainen Jaakko (1989). Väinö Tanner 4. Patriootti. Tammi. Helsinki

Palonen Kari & Summa Hilka (toim.) (1996). Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat. Vastapaino. Tampere

Palonen Kari (2003) Poliitikka. Julkaistu teoksessa: Käsitteet liikkessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria. Toim. Hyvärinen Matti, Kurunmäki Jussi, Palonen Kari, Pulkkinen Tuija ja Henrik Stenius. Vastapaino. Tampere.

Palonen Kari (2012) Parlamentarismi retorisena politiikkana. Vastapaino. Tampere.

Pekonen Kyösti (2011) Puhe eduskunnassa. Vastapaino. Tampere.

Perko Touko (1988) Sanomalehdistö sodan ja säännöstelyn puristuksessa 1939 - 1949. Julkaistu teoksessa: Suomen lehdistön historia 3, Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle. Toim. Päiviö Tommila. Kustannuskiila. Kuopio

Polvinen Tuomo (1999) J.K. Paasikivi. Valtiomiehen eläntö 1944 – 1948. WSOY. Juva

Puttonen Katariina, Erkkilä Päivi, Pakarinen Mirja, Peuhkurinen Tommi ja Voutilainen Heikki (2012). Suomen valtiopäiväasiakirjat. Käytön opas. Eduskunnan kirjasto. 2 uudistettu painos

Rentola Kimmo (1986) ”Kto kogo?” - kommunistit ja Paasikivi. Julkaistu teoksessa Paasikiven hirmuiset vuodet. Suomi 1944 – 1948. Toim. Jukka Nevakivi Tammi. Helsinki.

Rentola Kimmo (1994), Kenen joukoissa seisot? Suomalainen kommunismi ja sota 1937 – 1945. WSOY

Rentola Kimmo (2016) Stalin ja Suomen kohtalo. Otava. Helsinki

Sihvonen Riitta (1994) Valtiopäivien asiakirjat autonomian ja itsenäisyyden aikana. Julkaistu teoksessa: Suomen historian asiakirja lähteet. Toim. Orrman Eljas ja Pispala Elisa toim. Kansallisarkisto. WSOY. Porvoo.

Soikkanen Hannu (1980) Eduskunnan toiminta sota-aikana (Valtiopäivät 1939 – 1944). Julkaistu teoksessa: Suomen kansanedustuslaitoksen historia VIII. Eduskunnan historiankomitea. Helsinki

Soikkanen Hannu (1991) Kohti kansanvaltaa 3. 1944 - 1952. Suomen sosialidemokaattinen puolue. Vaasa- Eno.

Soikkanen Hannu (1987) Kohti kansanvaltaa 2. 1937- 1944. Suomen sosialidemokaattinen puolue. Vaasa- Joensuu.

Tarkka Jukka (1986) Vastuu ja totuuden taakka. Julkaistu teoksessa Paasikiven hirmuiset vuodet. Suomi 1944 – 1948. Toim. Jukka Nevakivi Tammi. Helsinki.

Tarkka Jukka (2009) Hirvuinen asia. Sotasyllisyys ja historian taito. WSOY. Helsinki

Tilli Jouni (2009) Tiloja, linjauksia, retoriikkaa : historiapolitiikan ulottuvuuksia. Julkaistu lehdessä Historiallinen aikakauskirja 107 (2009) : 3. Suomen historiallinen seura. Helsinki

Torsti Pilvi (2008) Historiapoliitikkaa tutkimaan Historian poliittisen käytön typologian kehittelyä. Julkaistu: Kasvatus & Aika 2 (2) 2008, 61-71.

Torsti Pilvi (2012) Suomalaiset ja historia. Gaudeamus. Tampere

Tuikka Timo J. (2007) Kekkonen konstit. Urho Kekkonen historia ja politiikka käsitykset teoriasta käytäntöön 1933 - 1981. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in humanities 70 . Jyväskylä.

Tuomioja Erkki (1979) K.H.Wiik, Itsenäisyysmiehen ja internationalisti I. Tammi. Helsinki.

Tuomioja Erkki (1982) K.H.Wiik, Puoluesihteeri ja oppositiososialisti 2. Tammi. Helsinki

Tuomioja Erkki (2007) Wiik, Karl Harald (1883 – 1946). Kansallisbiografia verkkojulkaisu. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Viitattu 8.8.2017

Uola Mikko (2013). Unelma kommunistisesta Suomesta 1944 – 1953. Minerva. Helsinki.

Virtanen Aarni (2015). ”Toimikaa eläkää odottako”. Vihtori Kosolan puheiden muutokset 1929 - 1936. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in humanities 271. Jyväskylä